

SLEKT OG DATA

MEDLEMSBLAD FOR SLEKT OG DATA

I ÅRGANG I 30 I NR. 1 I 2019 I

TEMA:
**Kommunale
arkiver**

Skatter og
avgifter

Kommunale
folketellinger

Kilder
før 1750

MEDLEMSBLAD

for Slekt og Data.
Utkommer med
4 nummer pr. år

ABONNEMENT

for bibliotek og liknende
institusjoner kan tegnes
for kr 550,- pr. år.

ANNONSER

Anne Schiøtz

E-POST:

generalsekretar@slektogdata.no

TLF.: 22 42 24 00

SLEKT OG DATA

POST/BESØKSADRESSE:

Øvre Slottsgate 2B,
0157 Oslo

TLF.: 22 42 24 00

www.slektogdata.no

REDAKTØR

Anne Schiøtz

E-POST:

generalsekretar@slektogdata.no

REDAKSJONSLEDER

Ida Bergitte Andersen Hundvebakke

E-POST:

idah@slektogdata.no

OPPLAG

9500

DESIGN OG LAYOUT

Morten Hernæs,

07 Media – 07.no

TRYKK

07 Media – 07.no

INNHold

LEDER

- 2** Kommunale arkiver
– levende skikkelser
og kjøtt på beinet

TEMA

KOMMUNALE ARKIVER

- 4** Kommunale
folketellinger
- 8** Fattigvesen og
fattigforsorg
- 11** Helsevesen
- 15** Skatter og avgifter
- 19** Næringsliv
- 23** Hobby og fritid
- 26** Tekniske oppgaver
- 29** Kommunal politikk

ANDRE ARKIVER

- 34** Stortingsarkivet
- 38** Nasjonalbiblioteket
privatarkiver
- 40** Hva hørte våre
forfedre og -mødre?
- 26** Hvilket arkivmateriale
finnes for 1750?

ORGANISASJONSSTOFF

- 47** Landets arkiver
samles på Digitalarkivet
- 47** Nytt tilbud fra
Slekt og Data

FORSIDEN

En familie på Hamar.
For å finne ut mer om
dem kan vi bruke de
kommunale arkivene.

FOTO: RAGNVALD ANDERSEN/
DOMKIRKEODDEN

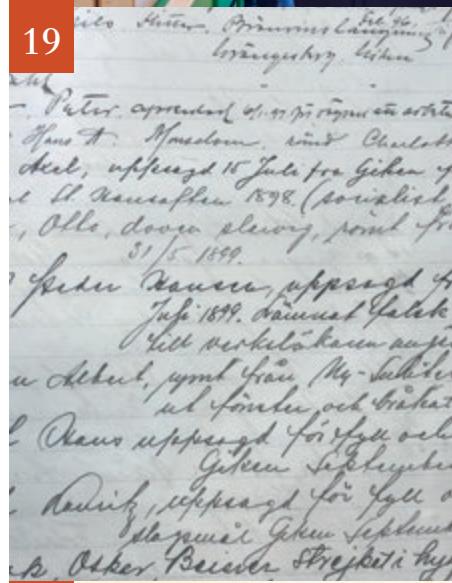

7

11

19

34

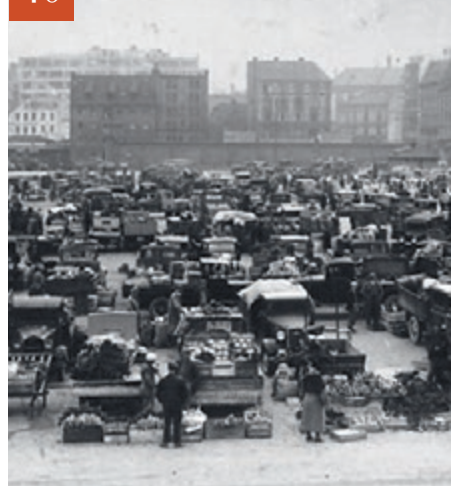
Til Norges storting!

I tillid til, at det vil blive erkjendt som en uretfærdig-
hede, at de norske borgere fra at udøve sine borgerrettigheder blot paa grund
at det er skadeligt for landet, at kvindene holdes borte fra deltagelse
tegnede norske kvinder stortinget om, at der i næstkomende ting
lovsforandring, hvorved de af vort lands kvinder, som opfylder grun-
stenmeret.

Navn.

Charlotte Nass
Pihne Hauze

40

Kommunale arkiver – levende skikkelser og kjøtt på beinet

Denne gang er *Slekt og Data* viet temaet «Kommunale arkiver». For noen er nok kommunale arkiver velkjent materiale, men for mange vil dette være et ganske ukjent territorium hvor man i liten grad vet hva som kan finnes av opplysninger som kan være av interesse for slektsforskere. Mellom permene til dette nummeret vil du som leser bli presentert åtte artikler fra ulike regionale og interkommunale arkiv, som har tatt for seg hvert sitt temaspesifikke arkiver.

Gjennom TV-serien *Hvem tror du at du er* ble vi som tv-seere og slektsforskere presentert utvalgte smakebiter fra kommunale arkiver som i stor grad ga «kjøtt på beinet» til kjendisenes aner og slektsmysterier. Et godt eksempel var Bertine Zetlitz som gjennom arkivene til det kommunale fattigvesenet fikk kunnskap om sin oldemors barndom og oppvekst hvor hun ett år gammel ble bortsatt for oppfostring hos en bonde på fattigvesenets regning. På mange måter kan kommunale arkiver levendegjøre dine slektninger. I kommunale valgmanntall fant jeg ut hvordan oldemor Margit som enke måtte flytte. I flytteprotokoller har jeg gjenskapt slektingers flyttemønstre fra kommune til kommune.

Og gjennom forhandlingsprotokoller fra skolestyre og kommunestyre, har jeg sett hvordan min oldefar har deltatt i lokalt styre og stell gjennom flere tiår.

De kommunale arkivene har frem til nylig vært kjennetegnet ved at de har vært tilgjengelig for allmennheten i mindre grad enn statlige arkivkilder som kirkebøker og folketellinger. I desember 2018 ble Digitalarkivet åpnet som nasjonal publiseringsplattform for digitalisert materiale fra alle arkiver, og ikke bare statsarkiv og riksarkiv. Dette vil på sikt kunne føre til økt tilgjengelighet til kommunale, fylkeskommunale og private arkivkilder og legge et godt grunnlag for å videreføre den store dugnadsinnsatsen ute i distriktslagene med å tilgjengeliggjøre arkivkilder.

Morten Thorvaldsen
LEDER I SLEKT OG DATA

// På mange måter kan kommunale arkiver
levendegjøre dine slektninger. //

Kommunale folketellinger

I flere av landets kommuner har det blitt gjennomført kommunale folketellinger, i tillegg til de nasjonale. De mest kjente er kanskje de kommunale folketellingene fra Oslo. Hele byens befolkning skulle telles, her er konge og de uten fast bopel. Tellingene gir en unik mulighet til å følge personer i byen hele perioden fra 1899–1954. I denne artikkelen kan du lese mer om disse.

■ JOHANNE BERGKVIST OG UNN HOVDHAUGEN
■ Oslo byarkiv

Den første kommunale folke- og bolig tellingen i Kristiania fant sted i 1863, og var den første i byens regi som skulle registrere hele befolkningen. Fra 1867 ble det nesten holdt årlige tellinger som kommunens statistiske kontor hadde ansvar for. Før 1899 var det praksis at eldre tellingslister ble kassert når ny telling var avholdt og man hadde fått jamført dataene. Med unntak av den ufullstendige tellingen fra 1883 er derfor tellingene før 1899 gått tapt.

I tillegg til folketellingene registrerte kommunen by-befolkningen stemmemanntall, likningsmannntall og fattigprotokoller som var knyttet til kommunalt hjemstavn. Denne registreringen var ikke samlet, og for uoversiktlig for det økende behovet for et velsmurt byråkrati i den stadig voksende hovedstaden Kristiania.

FOLKEREGISTER FRA 1906

Kristiania bystyre vedtok 21. september 1905 å opprette et kommunalt folkeregisterkontor. Folkeregisterkontoret ble opprettet etter at kontorsjefen for det statistiske kontor, G. Amnéus, hadde undersøkt hvordan kommunale manntall var ført i København, Stockholm og Göteborg. Han fant ut ingen av disse egnet seg for Kristiania kommunes behov, og foreslo derfor et helt nytt system for permanent registrering. Hele manntallsførselen skulle samles på ett sted hvor alle personopplysninger skulle registreres og oppbevares. Forutsetningen for et register var at folk meldte flytting ikke bare til og fra byen, men også innen selve byen. Bestemmelser for det nye folkeregisterarbeidet kom i lov av 29. april 1905 om frivillige kommunale folkeregistre. Etableringen av

registeret begynte på slutten av 1905, og var ferdig juni 1906, og kunne derfor brukes som grunnlag for stortingsvalgmannntallet for dette året.

ÅRLIGE TELLINGER

I Kristiania/Oslo ble det holdt folketelling nærmest årlig fra 1867 til 1954, og tellingene er bevart fra 1899. Tellingsdato var 31. desember fram til og med 1905, mens den fra 1907 til 1920 var 1. februar. Året 1906 ble derfor hoppet over. I 1911 ble det ikke holdt telling på grunn av den statlige tellingen 1. desember 1910. Ny statlig telling ble holdt 1. desember 1920, og fra 1921 av gikk også kommunen over til å bruke 1. desember som tellingsdato. Det var likevel en kommunal telling i 1920. På grunn av statlig folketelling 7. oktober 1939 ble det ikke holdt kommunal telling dette året. Ny kommunal telling skjedde 15. september 1940, og deretter ble det holdt telling 1. desember i 1941, 1942 og 1943. På grunn av papirmangel under krigen kom neste telling først 10. april 1946. Ny telling kom 3. november 1947, og fra 1948 av ble 1. oktober fast tellingsdato. De årene det var statlig telling ble det normalt ikke holdt kommunal telling, slik at det ikke finnes telling fra 1930 og 1950.

I tellingene ligger gatene alfabetisk og den enkelte eiendom etter stigende nummer. Før 1905 – det vil si 1883, 1899, 1901, 1902, 1903, 1904 – består tellingene bare av hovedlister for hver eiendom eller leiegård der alle leiligheter for en adresse er ført fortløpende med kolonner med kortfattede personopplysninger som navn, fødselsår, stand og erverv/yrke for alle bosatt på adressen.

MER OMFATTENDE TELLING FRA 1905

I 1905 ble tellingen betraktelig mer omfattende. Nå ble det ført hovedlister eller omslag per adresse med opplysninger om gårdeier, antall leiligheter og beboelsesrom, samt samlet antall beboere i hver leilighet.

I tillegg kom personlistene – ett skjema for hver leilighet. Det oppgis her etasje og inngang. Listene er stort sett fylt ut av beboerne selv, oftest husholdsoverhodet, som da var ektemannen eller kona eller enka i hans sted, men noen ganger ble jobben overlatt til et ivrig barn, og tellingsskjemaene kan derfor ha et tydelig personlig preg. Noen ganger førte gårdeier pennen, og da kan det være flere unøyaktigheter med tanke på alder og fødested. Det at de som ble talt fylte ut tellingsskjemaene, gjør at de kommunale folketellingene mangler den strenge kategoriseringen som preger de statlige tellingene.

FØDSELSDATO, FAST BOPEL OG STATSBOGERSKAP

Folketellingene er ordnet alfabetisk etter adresse, så inngangen til å finne en person er å kjenne adressen vedkommende bodde på et visst år. Det finnes ikke navneregister til folketellingene, men andre kilder kan være til hjelp: adressebok for Kristiania/Oslo, andre

kilder som fødselsmelding og dødsfallsprotokoll. I tillegg kan Folkeregisterets registerkort i Statsarkivet gi opplysninger om alle adresser en person har bodd på. Det enkleste er å finne den nyeste oppføringen og jobbe seg bakover år for år ettersom det står oppgitt hvor personene bodde året før eller ved forrige telling.

Tellingen fikk fra 1905 flere rubrikker. Nå ble det spurt om fødselsdato, ikke bare fødselsår, om man var fast bosatt på adressen, og i fall man var der kun midlertidig, hvor man hadde «sedvanligt bosted», altså sitt faste tilhold. For de uten adresse finnes det for enkelte årganger egne mapper merket ufb – uten fast bopel – eller personer kan være ført på adressen for ulike institusjoner. Videre ble det spurt om statsborgerskap og bopel ved forrige telling. Bakgrunnen for det siste er at Kristiania kommunale folkeregister var opprettet, og listene skulle brukes systematisk for å oppdatere personkortene der. Videre oppgis fødested og ekteskapeleg status, samt yrke eller erverv. For enkelte årganger ble det spurt om man hadde vært arbeidsløs.

I 1905 ble det også oppgitt når personene flyttet til byen, men ikke hvor fra. De andre årgangene er det oppført hvor de bodde året før eller ved forrige telling. Årets telling ble sjekket mot forrige telling, og de fleste

Alle opplysninger er nøyaktig fylt ut i skjemaene, enten det gjelder kongefamilie eller tjenerskap. Dette viser folketellingen fra Drammensveien 1 den 31. desember 1905. Drøyt en måned etter at hele byen sto på kaia og tok imot Norges nye kongefamilie, er de talt sammen med resten av beboerne på Slottet, og innflyttingsdato er nøyaktig skrevet inn. Som så mange andre Osloboere opp gjennom tidene var kongefamilien innflyttere, og det samme var en stor del av deres tjenerskap. Mange var tatt med fra England, men vaktmester og husfrue var tidstypisk nok innflyttere fra henholdsvis Tøten og Sverige, og hadde bodd på Slottet i ti år før kongefamilien flyttet inn. Ofte var det overhodet i familien eller kanskje gårdeier som fylte ut skjemaene, men i denne historiske folketellingen ser vi at skriften varierer fra person til person. Det ser ut til at alle har skrevet seg inn selv. Det hadde vært morsomt å forestille seg at det var H.M. Kongen selv som hadde skrevet under, men ifølge arkivet på Det kongelige slott er det mye som tyder på det har vært H.M. Kongens adjutant, Kaptein H. Krag, som har ført opplysningene om kongefamilien i pennen.

Personliste over folketallet den 31. desember 1905 i Slottet gade, nr. 1; Lejetage stue (oppgang).

(Se bemærkningerne på sidste side.)

Personens navn	Køn	Alder	Stilling i familien	Ægteskabelig stand	Erhverv og bopæl	Fødselsdato	Fødselssted	Underkastet	Nær indflytning	Rejse til og fra
1. <u>Edith Mary Cassens</u>	q	6		?		1872 2 august	Denmark	4	25. febr. 1905	9
2. <u>Edith Mary Cassens</u>	q	6		?		1869 26 marts	England	4		
3. <u>H. H. H. H. H. H.</u>	q	6		?		1902 2 juni		4		
4. <u>Henry Knudsen</u>	en	30	Colonel in English	Colonel in English	1840 20 june	England	England	24 Novbr. 1905		
5. <u>Pauline Schmidt</u>	q	27	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
6. <u>A. E. Hansen</u>	en	6	assng	assng	1866 20 june	England	England	25. Novbr. 1905		
7. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
8. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
9. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
10. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
11. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
12. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
13. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
14. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		
15. <u>E. H. H.</u>	en	6	assng	assng	1879 2 febr	Germany	Germany	22 Novbr. 1905		

personene er derfor er huket av med blå blyant etter som denne revisjonen ble gjort, eller rødt kryss om folkeregisteret mente informasjonen ikke stemte.

FRA PAPIR TIL DATAREGISTRERING

Den siste lokale folketellingen i Oslo ble holdt i 1952. I årene 1953 og 1954 ble det tatt opp skattemanntall som ga de samme opplysningene som en folketelling. Folkeregisteret ble etter formannskapsvedtak i 1953 underlagt ligningsdirektøren, ikke statistisk kontor. I 1953 ble det opprettet en hullkortavdeling eller hullkortregister under ligningskontoret. Valgmannallet ble skrevet ut maskinelt etter hullkortregisteret for første gang ved kommunevalget i 1955.

Etter lov av 21. mars 1963 skulle alle landets lig-

ningskontorer og folkeregistre bli statlige. For Oslo ble dette først iverksatt fra 1. mai 1968.

Oslo byarkiv har folketellingene fram til 1954, mens Statsarkivet i Oslo har hullkortregistre og andre registerkort, slik som registerkort over ut- og innflytting og hovedkort. Kort over utflyttede for perioden 1906–1914 finnes på Digitalarkivet. Selve hovedregisterkortene er ført på en persons utflyttingsår eller dødsår og har 60 års klausul fra utflytting eller død.

AKER FOLKEREKISTER

Kristiania folkeregister var forbilde for etableringen av registre i en rekke andre kommuner i landet. Aker var landkommunen som omkranset Kristiania/Oslo fram til sammenslåingen i 1948. Moderne tellinger etter mønster

Historiker Bodil Stenseth skriver i boka *Nr. 13 – en vestkantfortelling* om bygården Jacob Aalls gate 13.

Folketellingene er en sentral kilde til å fortelle gårdens historie og om beboerne der. Året 1928 hadde Jacob Aalls gate nr. 13 51 beboere, mens gården i dag har mindre enn ti beboere. KILDE: KOMMUNALE FOLKETELLINGSSKJEMAER FOR GÅRDEN I 1928

Sammendrag av personlistene for Jac. Aalls - gate nr. 13 ^{forbuds- belygning}

Personlistene (skjema nr. 2) nummereres først i kjelleren (tilhøve på første side, således at man for hver etasje går opover etasjen. Listene summeres derpå med de samme numre i nedenstående tabell.

Personlistens nummer	Leiligheten ligger i hvilken		Antall		Hjemme- berende personer i vedt. leilighet ¹⁾	Personlistens nummer	Leiligheten ligger i hvilken		Antall		Hjemme- berende personer i vedt. leilighet ¹⁾
	etasje	oppgang nr.	beboelses- rum (pke- rum med- regnet)	kjøkkener			etasje	oppgang nr.	beboelses- rum (pke- rum med- regnet)	kjøkkener	
1	2	-	5	1	12 v	26					
2	2	-	5	1	6 v	27					
3	3	-	5	1	7 v	28					
4	3	-	6	1	5 v	29					
5	4	-	5	1	5 v	30					
6	4	-	4	1	3 v	31					
7	5	-	6	1	6 v	32					
8	5	-	5	1	2 v	33					
9					51	34					
10						35					
11						36					
12						37					
13						38					
14						39					
15						40					
16						41					
17						42					
18						43					
19						44					
20						45					
21						46					
22						47					
23						48					
24						49					
25						50					

¹⁾ Det vil si: samtlige opførte personer undtagen de, som bare var rent midlertidig tilstede (besøkende, tilreisende o. l.).

Gården eies av:

1/3 Jac. Aalls 13

Det bekræftes, at der med mit vidende ikke på gårdens grunn bor andre eller flere personer enn de på medfølgende (antall) personlister opførte.

Underskrift (tydelig navn)

Adresse:

Strand 17

Beboelsesstatistikk.

Nedenstående spørsmål må i henhold til vedtekt for folkeregistret av 12. november 1915 § 3 utfylles så nøyaktig som mulig. Oppgaven skal brukes til utarbeidelse av statistikk over beboelsesforhold og ledige leiligheter i Oslo. Spørsmålene må besvares, selv om huset er enebolig, eller om det er helt ubeboet, forretningsgård, fabrikkbygning o. l.

(Antallet av leiligheter skrives i rubrikkene til høyre, særskilt for bebodde og ledige leiligheter).

Gården har: ☒ kjeller (bebodt eller ubeboet?)
☒ fulle etasjer.
☐ loft (bebodt eller ubeboet?)

Antall leiligheter		
bebodde	ledige	alt
8	0	8
2	0	2
5	0	5
1	0	1

1. Hvor mange familieleiligheter finnes der i gården?

Dens størrelse. Av leiligheter på:

5 værelser / pikekammer og / kjøkken²⁾ var der

4 do. / do. / do.

3 do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

do. / do. / do.

OSLO KOMMUNE
FOLKEREGISTRET OG DET
STATISTISKE KONTOR
ANGREBENEN 10
TELEFON NR 2-26 OG 10-26

Folketelling i Oslo
den 1. desember 1928.

1. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

2. Til hvor mange av de

3. Hvor mange

4. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

5. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

6. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

7. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

8. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

9. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

10. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

11. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

12. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

13. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

14. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

15. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

16. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

17. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

18. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

19. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

20. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

21. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

22. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

23. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

24. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

25. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

26. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

27. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

28. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

29. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

30. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

31. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

32. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

33. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

34. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

35. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

36. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

37. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

38. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

39. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

40. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

41. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

42. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

43. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

44. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

45. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

46. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

47. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

48. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

49. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

50. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

51. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

52. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

53. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

54. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

55. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

56. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

57. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

58. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

59. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

60. Hvilke leiligheter finnes der i gården?

[illegible]

No.	Født navn	Stilling i huset (husarbejds- pligtige uden det andre)	Fødsels- år	dato	Fødselsd.	Hæderingsmærke	Gift, ugift, skilt(er) separat eller lovlig fraværet	Pension i egen virksomhed angår nyudtalt forsikringspenge art (denne)	Alle som er eller har været ansat hos os i 1961 og/eller stilling og arbejdsindsats navn og adresse	Statist. fødselsdag adresse:
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
✓ 1	Kortgenberg, Ragnvald	hm	1877	24	Malmø	st	m	dispensert	-	Sti S. skel
✓ 2	Korits, Gust	l	1909	24	Bols	st	rig	passiv	-	Sti S. skel
✓ 3	Korits, Alexander	l.	1913	22	Bols	st	rig	advarsel	-	Sti S. skel
✓ 4	Jensen, Hjalgaard	ledig	1908	27	Røjghen	st	rig	livslang	-	Sti S. skel
5										
6										
7										
8										
9										
10										

NB: For ledende scten Pl. (= familiesgeringe), hvis de deler rum med familiens medlemmer og
 kl. (= enlig lejerinde), hvis de har eget værelse alene eller sammen med nogen anden ledende.
 NB: Hvis i skolebørn skal deres op på dage og på nogle stier.

1) Opplid arbejdstilfælde og arbejdsstatistik nyudtalt. Udtrykk som ejendom, byggeskærper, butiksmænd kan ikke
 bruges. Opplid 6 alle fyrtøiler (Hjælpe, mønstre,
 2) Følge om alt til alle stier.
 3) Opplid grunde:

1. desbr. 1942

fra Kristiania ble tatt opp første gang i Aker i 1917, samme år som det ble opprettet et folkeregister i kommunen. Nye tellinger ble avholdt i 1918, 1921, 1923, 1926, 1935 og 1939. Tellingsdato var 1. desember. Tellingene fra 1917 og 1918 er ordnet rodevis etter følgende tellingskretser: Nydalen, Slemdal (Vinderen/Slemdal), Bygdøy, Ullevål (Vinderen/Ullevål), Bestum (Skøyen), Furuset, Sørkedalen, Grefsen, Nordstrand, Ulven (Bryn/Hasle/Furuset), Tonsen (Hasle), Klemetsrud, Ljan, Grorud, Oppsal, Skøyen, Simensbråten, Bekkelaget, Lysaker og Maridalen.

De senere tellingene er ordnet etter de fire sognene Ullern, Vestre Aker, Østre Aker og Nordstrand. For å bruke Aker-tellingene er det derfor nødvendig med en liten porsjon lokalkunnskap, men det er også mulig å søke etter en eiendom i Villaregisteret. Innenfor disse ligger veiene alfabetisk. Hus som ligger i regulerte strøk har fått nummer, og ligger etter stigende nummer. Hus utenfor regulert strøk ligger alfabetisk etter eiendommens navn. Hvis deler av en vei er regulert, og andre deler ikke, vil hus med nummer ligge først. En del uregelmessigheter forekommer. Blant annet forekommer Ullevål hageby samlet sist i Vestre Aker i noen av tellingene. Ved sammenslutningen av de to kommunene i 1948, ble de to folkeregistrene slått sammen.

 KLAUSULERING

Av hensyn til det alminnelige personvernet er alle kommunale folketellinger klausulert – det vil si sperret for innsyn uten etter særskilt søknad – i seksti år. Klausultiden er dermed utløpt for alle de kommunale folketellingene i Oslo byarkiv. Statlige tellinger rammes derimot av bestemmelsene i Statistikkloven av 1907 om 100 års klausul.

De kommunale folketellingene for 1883, 1899, 1901, 1902, 1903, 1905 og 1907 for Kristiania finnes på Digitalarkivet. Her finnes også tellingen for Aker 1917. Fra 1923 finnes en midlertidig søkbar versjon på Slekt og Data sine nettsider. Men den store mengden av folketellingene finnes kun på papir og må leses på Byarkivets lesesal.

sjeldent demokratisk dokumentasjon fra en tid der stand, kjønn og inntekt spilte en rolle både for rettigheter, omdømme og den grad av respekt man ble møtt med. Vi får også en sammenhengende framstilling av hele byens befolkning gjennom et halvt århundre.

LITTERATUR OG KILDER

- Beretning for Kristiania kommune 1887-1911, Kristiania
- Beretning for Oslo kommune 1912-1947, Oslo
- Lund, Bernt (2000): Beretning om Oslo kommune for årene 1948-1986, Oslo
- Oslo byarkiv, «Kommunale folketellinger», faktaark
- Oslo byarkiv, Fattigvesenet, Hjemstavnstforhør 1877-1930
- Oslo byarkiv, Folkeregisteret, Folketellinger 1883-1954
- Oslo byarkiv, Magistraten, Valgmanntall 1817-1898
- Oslo byarkiv, Ligningsvesenet, Skattemanntall 1686-1967
- Oslo byarkiv, Folkeregisteret i Aker, Folketellinger 1917-1939
- Oslo byarkiv, Ligningsvesenet i Aker, Villaregisterkort
- Statsarkivet i Oslo, Oslo folkeregister 1906-2004

Fattigvesen og fattigforsorg

Å sørge for de fattige og vanskeligstilte har vært en sentral oppgave for det offentlige siden midten av 1700-tallet. Med opprettelsen av kommunene 1837 ble ansvaret formelt lagt til kommunal forvaltning. Arkivene etter fattigvesenet er omfangsrike og inneholder mye informasjon om enkeltmenneskers liv som kan være verdifulle kilder for historikere og slektsforskere.

■ SINDRE VIK

■ Interkommunalt arkiv for Vestfold, Buskerud og Telemark

Menn på forsorg plukker poteter på Ola Narr / Tøyenjordet under krigen. FOTO: UKJENT/OSLO BYARKIV

Kø foran et billig matutsalg i Oslo i 1913. FOTO: ANDERS BEER WILSE/OSLO MUSEUM

På midten av 1700-tallet hadde Norge et økende fattigdomsproblem og fattigkommisjoner ble opprettet for å føre tilsyn med fattigstellet i byer og prestegjeld. Den første ble opprettet allerede i 1743.¹ Som oftest var det sognepresten som ble satt til å lede kommisjonen. Presten var (som regel) en både tale- og skrivefør mann med solid utdannelse. I tillegg var han statlig embedsmann og sto som sådan høyt på rangstigen i lokalsamfunnet. Ved opprettelsen av formannskapene i 1837 overtok kommunene ansvaret for fattigforsorgen, og fattigkommisjonen ble formelt underlagt kommunal administrasjon.

FATTIGKASSE OG FATTIGSKATT

I byene ble det under fattigkommisjonenes forvaltning opprettet spesielle fattigkasser som skulle dekke utgifter i forbindelse med fattigstellet, og kort tid etter ble det bestemt at innbyggerne i alle landets byer skulle betale en fattigskatt. På landsbygda skulle legdsystemet (huslegd og omgangslegd) danne grunnlaget for forsorgsvesenet. Legden var en gruppe gårder som var kollektivt ansvarlige for å underholde ett eller flere fattiglemmer, ofte under svært kummerlige kår. Senere ble det opprettet egne fattigkasser, også på landet.

ARBEIDSFORMIDLING

På 1800-tallet omfattet fattigvesenet hele helsesektoren og la derfor beslag på svært mye ressurser. Fattigvesenet tok seg av alle kategorier av fattige, syke, vanføre og psykisk utviklingshemmede. Altså alle mennesker som

ikke kunne ernære seg ved egen eller familiens hjelp. Gjennom 1800-tallet ble helse- og sosialvesenet gradvis utbygd og det ble «satt i verk både forebyggende/kontrollerende tiltak og direkte hjelpetiltak for å bedre helsetilstanden.»² Mot slutten av århundret endret organiseringen av fattigvesenet seg betraktelig. Det ble også opprettet flere organer som gradvis overtok de fleste oppgaver som tidligere hadde ligget til fattigvesenet. Samtidig ble lovverket utviklet for å sikre en mer omfattende og forsvarlig sosialhjelp. Blant annet ble det opprettet kommunale arbeidsformidlingskontorer flere steder i landet, og i 1906 kom den første loven om offentlig arbeidsformidling som en erkjennelse av at fattigdomsproblemet var nært knyttet til arbeidsledighet. Arkivene etter arbeidsformidlingen vil (dersom de finnes) være i de kommunale arkivene. Enten under-arbeidsformidlingen/arbeidsformidlingskontoret, eller som arbeidsnemnd eller tiltaksnemnd.

NOEN RELEVANTE ARKIVER KNYTTET TIL FATTIGFORSORGEN

Under presenterer vi noen utvalgte arkiver knyttet til fattigforsorg, som kan være relevante å ta i bruk i slektsforskningen din.

FATTIGKOMMISJONEN

Arkivene etter fattigkommisjonen er ofte store og innholdsrike arkiver. Vi finner som oftest de ordinære seriene som; forhandlingsprotokoll/møtebok, journal (dagbok), kopibok for utgående brev og brevjournal for innkomne brev. Utgående brev er av og til ordnet etter

¹ Mykland, Liv og Kjell Olav Masdalen: *Administrasjonshistorie og arkivkunnskap – Kommunene*. Oslo: Universitetsforlaget, 1987, s. 129.

² Ibid, s. 129.

Uteliggere får servert mat på 1920-tallet. FOTO: INGIMUNDUR EYOLFSON/OSLO MUSEUM

fattiglemmets navn og kan være et relativt godt navneregister. For den økonomiske kontrollen finner en protokoller for regnskap, kontobok, utbetalt understøttelse og refusjonsprotokoller. Omfanget av kilder varierer sterkt etter kommunens størrelse og hva som er tatt vare på.

HJEMSTAVNSFORKLARINGER

Hjemstavnsforklaringer er en spennende kategori som bør fange slektsforskerens interesse. Hjemstavnsavhøret ble avholdt for å avgjøre hvor vedkommende hørte hjemme i henhold til loven – og dermed hvem som skulle ta forsørgerkostnaden. Forklaringene kan framstå som små livshistorier som kan gi mye utfyllende informasjon om et menneskes liv, slekt, fødselssted, utseende med hår- og øyenfarge, tatoveringer, «skavanker» med mer.

FATTIGMANNTALL

Fattigmanntallsprotokoller (fra 1900 kalt fortegnelse over understøttede trengende) vil også kunne være av særlig interesse for slektsforskeren. I større kommuner kan vi finne manntallsprotokoller med personalia og eventuelt familietilhørighet, årsak til understøttelse, forsørgeransvar, type understøttelse og informasjon om økonomi. I regnskapsprotokollene finner vi utbetalt

støtte til hver enkelt person per år. Også her kan vi av og til finne registre som kan være nyttige oppslag.

VERGERÅDET

Vergerådet er forløperen til dagens barnevern. Vergerådsloven trådte i kraft i 1900 og bestemte at

«barn som ikke var fylt 16 år, kunne settes bort hos fosterforeldre, i barnehjem, skolehjem eller lignende institusjoner, dersom barnet hadde begått en straffbar handling, ble mishandlet eller forsømt av foreldrene, eller barnets oppførsel var av en slik karakter at hjem eller skole ikke maktet å fylle oppdragerollen (§1).»³

Til å følge opp lovens bestemmelser ble det opprettet et vergeråd i alle landets kommuner. Deres oppgave var å føre tilsyn med de bortsatte barna, «både ved egne inspektører, eller ved oppnevnte verger i lokalsamfunnet.»⁴ Det kan være verdt å merke seg at de fleste av vergerådets saker har en sperretid på 100 år, på grunn av personvernet. Det vil derfor kun være årene mellom opprettelsen i 1900 og frem til 1918 som er offentlig tilgjengelige i dag. ■ ■

KILDER

- Andresen, Astri: *Hender små – Bortsetting av barn i Norge 1900–1950*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke, 2006.
- Mykland, Liv og Kjell Olav Masdalen: *Administrasjonshistorie og arkivkunnskap – Kommunene*. Oslo: Universitetsforlaget, 1987.

³ Mykland og Masdalen (1987), s. 149.

⁴ Andresen, Astri: *Hender små – Bortsetting av barn i Norge 1900–1950*. Oslo: Fagbokforlaget, Vigmostad & Bjørke, 2006, s. 29.

Helsevesen

På begynnelsen av 1900-tallet kom døden til gården Straume i Setesdal. I løpet av ti år døde alle de fire døtrene på gården av tuberkulose og i tuberkuloseprotokollen for Valle kommune finner vi sporene etter dem. De kommunale helsearkivene inneholder mange historier om ulykksalige enkeltskjebner, men de utgjør også en gullgrube for dem som jakter på spor etter sine forfedre og formødre.

■ MONIKA KURSZUS HÅLAND OG GAUTE CHRISTIAN MOLAUG
■ Aust-Agder museum og arkiv, avd. KUBEN

På mange måter går lover og arkiv hånd i hånd, og så langt tilbake som på 1700-tallet ble det helsevesenet vi kjenner i dag satt i et system. Lover fordret handling, som vi større eller mindre grad kan finne spor av i det kommunale arkivmaterialet i dag, og i fremtiden. Dette er arkivmateriale som på den ene siden forteller viktige historier om utviklingen av samfunnet vårt, og på den andre siden er det kilder til opplysninger om enkeltmennesker og deres liv. Arkivkildene som inneholder helseopplysninger og som finnes i de kommunale arkivinstitusjonene, strekker seg tilbake til slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet.

DEN SPEDE START – SMITTEKONTROLL OG FOREBYGGING

En av de viktigste årsakene til at helsevesenet i Norge utviklet seg var at myndighetene måtte finne en måte å få kontroll på smittsomme og epidemiske sykdommer. Ikke bare i Norge, men også ellers i Europa og verden. Folk bodde tett og dårlig, og flyttet tidvis mye på seg. Industrialisering og urbanisering bidro også til økt smittefare og det er ikke tvil om at de økonomiske og sosiale forholdene folk bodde under bidro til at smittefaren økte, og at tiltak måtte iverksettes. Spor etter denne etter hvert så omfattende oppgaven finnes i dag i arkivene etter sunnhetskommissjoner, karantenekommissjoner og helseråd. Mye av dette materiale er administrativ og forvaltningsmessig dokumentasjon. I mange kommuner er det også bevart forholdsvis omfattende serier med tuberkuloseprotokoller og vaksinasjonsprotokoller som inneholder systematiske data om enkeltmennesker. Disse protokollene er også gode kilder for de som er

interessert i å studere omfanget av denne sykdommen som rammet så mange menneskers liv frem til mellomkrigstiden.

Men arkivmateriale etter smittekontroll og forebygging er bare en av mange ulike arkivkilder hvor du i dag kan finne opplysninger om deg selv og andre slektninger. En stor del av de kommunale helsearkivene består også av arkivmateriale etter helseinstitusjoner som vokste frem på begynnelsen av 1900-tallet. Dette kan være fødejournaler, jordmorprotokoller, helsekort, morsmapper og andre typer pasientjournaler knyttet til et helsevesen som stadig ble mer profesjonalisert.

De kommunale helsearkivene er innholdsrike og kan gi mange opplysninger om våre forfedre og formødre.

FOTO: GERD CORRIGAN, AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV, AVD. KUBEN

Allerede på 1700-tallet begynte det å etableres sunnhetskommisjoner i flere byer og prestegjeld. Formålet var å bekjempe smittsomme sykdommer. Møtebøker etter sunnhetskommisjonen er blant de eldste arkivseriene vi har i de kommunale helsearkivene. ARKIVREF: AAKS/KA0904-640A/A01/L0001. FOTO: AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV, AVD. KUBEN

FREMVEKSTEN AV SYKEHUS

I tiårene frem mot 1900 var det de epidemiske sykdommene som representerte det største helseproblemet i Norge. Da man blikket over til 1900-tallet skiftet fokuset over mot andre typer helseplager, for eksempel kreft. Mye av arbeidet i helsevesenet rettet nå fokus mot behandling av sykdom. Det hadde lenge eksistert institusjoner for syke og døende, oftest fattige. Der fikk de stell og omsorg. Da det etter hvert vokste frem stadig flere sykehus rundt om i landet, ble dette også et tilbud til folk flest, hvor de fikk diagnoser og behandling for alle mulige sykdommer. Mange av sykehusene var kommunale helt frem til slutten av 1960-tallet. Da ble denne oppgaven overført til fylkeskommunen. Selv om sykehusene i Norge i dag fortsatt hører til et annet forvaltningsnivå enn det kommunale, finnes det store mengder pasientjournaler i kommunale arkivinstitusjoner som kan gi informasjon om innleggelse, diagnose, behandling og utskrivning av pasienter.

I arkivene etter de kommunale sykehusene kan det finnes metervis med pasientjournaler.

ARKIVREF: AAKS/KA0900-627_07. FOTO: AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV, AVD. KUBEN

FRA HJELPEKONER TIL JORDMØDRE

Det var ikke bare sykdom som bidro til at helsevesenet utviklet seg, og det var ikke lenger bare leger som hadde en sentral rolle i helsevesenet. Før 1900 ble alle barn født hjemme. Dette medførte stor risiko både for mor og barn, og barnedødeligheten var høy. Da Jordmorreglementet kom i 1810 ble det bestemt at landet skulle deles opp i jordmordistrikter. Men jordmødrene måtte lenge konkurrere med hjelpekoner som var brukt i årevis. Fra 1818 kunne en ta jordmorutdannelse i Kristiania, og etter hvert ble det flere jordmødre også i distriktene. Etter andre verdenskrig ble det vanlig at fødsler skjedde på egne fødeinstitusjoner eller sykehus.

Selv om jordmødrene skulle føre jordmorprotokoller allerede på begynnelsen av 1800-tallet, som følge av jordmorreglementet, var det likevel ikke noen plikt til å bevare disse. Vi ser derfor at det er svært store lokale forskjeller for hvor godt bevart dette materialet er. Ofte er disse protokollene knyttet til jordmødrene privat, men mange jordmorprotokoller finnes også i arkivene etter sunnhetskommisjoner eller helseråd. Fra 1901 er protokollen ført etter et lovbestemt skjema og de inneholder opplysninger om fødselsdato, den fødendes alder, sivile stand og helse. Antall tidligere fødsler, barnets helsetilstand og fødestilling, fødselens forløp og eventuelle hjelpetiltak ble også registrert. Det opplyses om barnet er fullbårent eller dødfødt. Videre opplyses det om den fødendes helsetilstand etter fødselen.

Etter hvert som fødsler på sykehus ble mer og mer vanlig ble det også ført mer systematiserte fødejournaler som nå er tilgjengelige for innsyn. De fleste av disse

arkivseriene er fra etter 1970 og i disse journalene finnes mange av de samme opplysningene som du finner i jordmorprotokollene. Men du finner også opplysninger om barnets mål, vekt og generelle helsemessige forhold i den første tiden etter fødselen. Ernæringsmessige forhold for barnet og vekstkurve for dagene på sykehuset er også viktige opplysninger. Dette kan vise seg å være viktige medisinske opplysninger i forbindelse med utvikling av sykdom senere i livet. Vi som jobber i arkivinstitusjoner får fra tid til annen henvendelser fra mennesker som ønsker å vite fødselstidspunktet sitt, men av alle de detaljerte opplysningene som finnes om fødsler, er dette merkelig nok en opplysning du bare finner unntaksvis. Om du er født fra og med 1967 kan du finne fødselstidspunktet ditt ved å logge inn på helsenorge.no.

HELSESTASJONER FOR ALLE

De fleste som er født etter 1960-tallet har på et eller annet tidspunkt i oppveksten vært hos helsesøstre. Helt siden starten har helsesøstrene hatt et bredt arbeidsfelt. De første helsesøstrene derimot, menighetsøstrene, var praktisk talt som hjemmesykepleiere å regne – i tillegg til at de hadde mange andre oppgaver som tuberkulosearbeid, måling og veiing av barn, spedbarnskontroll og hygiene-sjekk av bygninger. I 1914 startet Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS) «kontrollstasjon for mor og barn», som ble forløperen til helsestasjonene. Helsestasjonen var i NKS' drift til kommunen tok over i 1974.

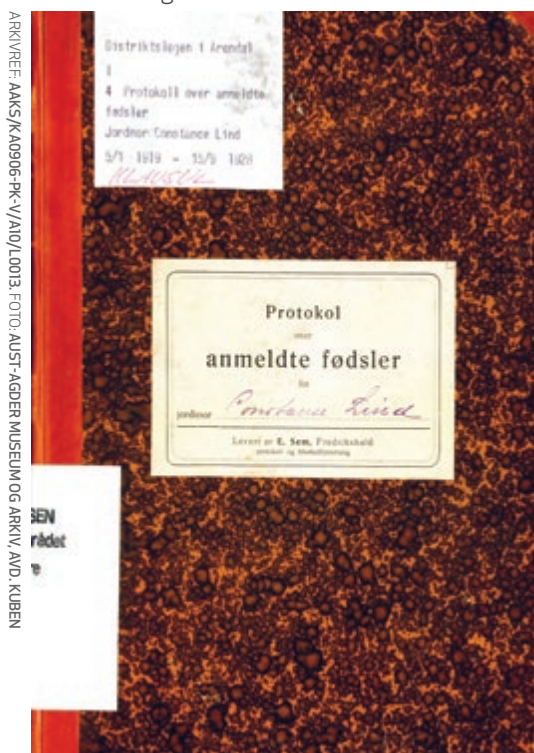
Da helsevesenet startet med systematiske spedbarnskontroller ble det også opprettet helsekort på alle

Jordmorprotokollene fulgte den enkelte jordmor og i disse protokollene kan du blant annet finne opplysninger om barnets fødselsdato, mors alder, sivile stand og helsetilstand.

En stor del av de kommunale helsearkivene er knyttet til ulike kommunale helseinstitusjoner. Dette bildet er fra «Egra Pleiehjem for Tæringsyge» som ble opprettet i 1906.

FOTO: AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV, AVD. KUBEN

TEMA ■ KOMMUNALE ARKIVER

barn i Norge. Disse helsekortene har gjennom årene hatt samme form og er svært innholdsrike kilder om enkeltbarns helse. De er også en av de kildene det er mest innsynsforespørsler på. I et helsekort kan du finne vekt og mål, vaksinasjonsopplysninger og dokumentasjon på andre helserelaterte forhold gjennom barnehage- og skoletid.

LOV OM HELSETJENESTEN I KOMMUNEN – UTVIKLINGEN AV KOMMUNAL ELDTREMSORG

Når livet går mot slutten er det mange av oss som tilbringer våre siste dager på en offentlig institusjon, eller som mottakere av kommunale omsorgstjenester. De tidligste eldreomsorgstilbudene begynte å komme på begynnelsen av 1900-tallet. Dette var det vi på godt norsk kaller gamlehjem og aldershjem, og de var ofte tilbud via private organisasjoner som Frelsesarmeen og Sjømannsforeninger. Etter hvert ble dette en kommunal oppgave og flere og flere sykehjem kom som følge av Lov om sykehus i 1969. Sykehjemmene var frem til 1988 fylkeskommunale, men ble da tilbakeført til kommunene. Utover 1980-tallet ble eldreomsorgen en del av det helhetlige helse- og sosialtilbudet som kommunene fikk ansvar for. Fortsatt formelt sett som medisinske institusjoner, men i realiteten forvaltet som en mellomting mellom en medisinsk og sosial tjeneste. Sykehjemmene tok etter hvert over, og aldershjemmene ble gradvis nedbygd. I dag er de så å si borte, og er erstattet av ulike typer kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål.

At eldreomsorgen er den delen av det norske helsevesenet som sist ble lovregulert og satt i system, påvirker arkivomfanget. Det er dessverre ikke så mye arkivmateriale som kan gi oss svar på spørsmål knyttet til enkeltmennesker alderdom før de siste 30 årene.

HULL I ARKIVENE

De kommunale helsearkivene er innholdsrike, men det finnes enkelte begrensninger. Selv om gjeldende arkivlov gir kommunene plikt til å bevare sine historiske arkiver, har det ikke alltid vært slik. I tillegg har det vært bestemmelser i lovverket som har pålagt kommunene å kassere deler av sine arkiver, og dette har ikke minst gått utover de kommunale helsearkivene. Inntil de nye forskriftene til arkivloven forelå i 2018, var det utstrakte kassasjonsbestemmelser for blant annet helsekort og ulike pasientjournaler. Helsekortene skulle eksempelvis kun bevares så lenge personen levde, og deretter skulle en bevare et lite utvalg basert på fødselsdato. Kun

Helsekontroll har vært en viktig oppgave for kommunene og helsekortene utgjør en viktig del av dokumentasjonen. ARKIVREF: AAKS/KA0906-646/G09/L0003. FOTO: AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV, AVD. KUBEN

helsekort på personer født 1., 11., og 21. i hver måned skulle bevares. Dette regelverket har dermed ført til store hull i mange av de kommunale helsearkivene. Imidlertid har ikke alle kommunene vært like flinke til å følge kassasjonsreglementet. Derfor vil en i de kommunale arkivene finne store forskjeller på hvilke helsearkiver som er bevart. Hvorvidt arkiver er kassert eller ikke vil naturligvis ha betydning for om du finner de opplysningene du er ut etter, men det finnes også andre begrensninger en bør være oppmerksom på.

ARKIVER MED BEGRENSET INNSYN

De kommunale helsearkivene inneholder mange taushetsbelagte opplysninger. Taushetsbelagte opplysninger har i henhold til Forvaltningsloven en generell sperrefrist på 60 år, men for helseopplysninger er sperrefristen utvidet til 80 år. Det innebærer at kommunale helsearkiver som inneholder opplysninger som er yngre enn 80 år vil være unntatt fra offentligheten. På nyåret i 2019 betyr det at kommunale helsearkiver skapt etter 1939 i utgangspunktet er unntatt fra offentligheten, mens arkiver skapt tidligere enn 1939 er tilgjengelige for innsyn. Enkelte forhold kan imidlertid gjøre at tilgangen til arkivene er ytterligere begrenset. For eksempel kan enkelte helsearkiver også inneholde opplysninger knyttet til barnevern og adopsjon, og da er sperrefristen 100 år. På den andre siden betyr ikke en sperrefrist nødvendigvis at en ikke kan få tak i enkeltopplysninger før sperrefristen er opphevet. Forespørsler om innsyn skal behandles på grunnlag av hvilke opplysninger en søker innsyn i. Det innebærer at en eksempelvis kan få tilgang til opplysninger som ikke lenger er taushetsbelagt selv om de skulle befinne seg i dokumentasjon som er sperret for innsyn. Det er derfor viktig at du har en god dialog med arkivinstitusjonene og gjerne presiserer hvilke opplysninger du er ute etter.

Skatter og avgifter

Hva er det første du tenker når du hører om ligningsarkiv? Store, tunge skatteprotokoller med endeløse rekker av navn og tall? Mulig det, men et ligningsarkiv inneholder mye materiale som bidrar til å belyse våre slekters liv og virke. Via ligningsarkivene kan du finne informasjon om alt fra dine forfedres lønninger til hvordan hunden deres så ut.

■ ØYSTEIN JONASSEN
■ Interkommunalt Arkiv i Rogaland

Formannskapslovene av 1837 la grunnlaget for kommunalforvaltningen og lokalt selvstyre. Med dette fulgte ansvar for utgifter og inntekter tilknyttet egen drift. En ligningskommisjon underordnet kommunestyret fikk ansvaret for utligning av skatt. Klager kunne sendes en overligningskommisjon og det kunne dessuten oppnevnes en overskattekommisjon til å behandle saker for skattytere bosatt utenfor kommunen.

SKOLE- OG FATTIGKOMMISSJONER FASTSATTE SKATT

Skole- og fattigkommissjoner, som kom på 1700-tallet, skilte seg lenge ut og hadde i praksis rett til å fastsette skatt. Selv etter at oppgaven formelt var overført til formannskapet og kommunestyret. Dette gjaldt spesielt på landet, men også i byene ble skoleskatt og fattigskatt, samt byskatt, i lang tid utlignet hver for seg. Lover som kom på 1860-tallet endret på dette.

Lønnberetning for Skudeneshavn Sparebank 1929.

For- og etternavn	Fødselsår og -dnum	Stilling (beskjeftigelse)	Bopel (gate og husnr.)	Hvor lenge har vedk. arbeidet hos Dem i 1929 Fra: til:	Hvor meget har vedk. oppbåret i 1929:		Anmerkninger
					I penger*)	I andre ydelser eller fordele.	
I. H. Wessøe,	?	Formand i Direktionen	Skudeneshavn	Hele året	Kr. 1000,--	✓ 0	
T. Gjesten,	?	Direktør	"-	"	- 454,24	✓ 0	Sygekassetre- mie Kr. 45,76
T. Følme, Skudeneshavn	?	"	"-	"	- 469,60	✓ 0	" - 30,40
Gov. Høij,	?	"	"-	"	- 454,24	✓ 0	" - 45,76
Jacob Melhus jr.	1904	Bokholder	"-	"	- 2419,60	✓ 0	" - 30,40
Jacob Evensen,	?	Revisor	"-	"	- 860,--	✓ 0	" - 0,--
Henne Nilsen,	?	Revisjonsrådgiver	"-	"	- 341,80	✓ 19,20	" - 18,20
Hans Gilje,	?	Vikar	"-	os. 2 måneder	- 229,--	✓ 0	" - 0,--

Nr. 927 A.

PÅ BEFALNING
SEM & STENSTEDEN 1/1, OSLO
10-10.

Bilag til selvangivelsen.

Utarbeidet av Riksskattestyret.

Skjema for Pelsdyrligning.

A. For enkeltmannsgårder og partlag med personlig ansvar for gjelden.

For året 1940 fra *Erling Briding* pelsdyrgård.Bemerk: Levende dyr av egen avl føres ikke opp på driftsregnskapet nedenfor, men bare på status på neste side.
Partlag som tidligere ikke har sendt inn avskrift av selskapskontrakten mellom parthaverne, må sende inn en sådan avskrift sammen med skjemaet.

Utgift Driftsregnskap Inntekt

Skjema 1 (for all slags næringsinntekt).

Skattedistrikt Kvitsøy.

Selvangivelse.

Selvangivelsen må utfylles nøjaktig og alle spørsmål besvares. Den undertegnes av utstederen og innsendes til ligningsmyndigheten innen utgangen av januar måned (februar måned for regnskapspliktige). Om endret innleveringstid henvises til landskattelovens § 59, byskattelovens § 51.

Enhver skattepliktig kan ved henvendelse til ligningsnevnden (ligningsrådet) erholde veiledning til avfattelse av selvangivelsen eller få denne avfattet på grunnlag av gitte opplysninger. Den skattepliktige må dog i ethvert tilfelle underskrive angivelsen.

Deres oppgave skal inneholde formuen pr. 1. januar år og inntekten i forrige år. Hustrus formue og inntekt (selv om hun har særreie eller selvstendig inntekt) skal medtas, likeså for alle barn over og under 15 år for hvilke det gis klassefradrag. Særskilt selvangivelse angir hustruens særskilt selvangivelse, medtas hennes formue og inntekt ikke i mannens selvangivelse. Særskilt selvangivelse for hustru medfører kun, at den under ett beregnede skatt blir fordelt mellom ektefellene.

Undlateelse av å innsende pliktig selvangivelse og forøvrig avkrevede opplysninger eller meddelelse av uriktige opplysninger medfører tap av klageretten og straffansvar efter loven.

MERK! Fødselsår og datum *24. 97*Fullt navn: *Erling Briding*Stilling og arbeidssted: *Gård*Bolg og adresse: *Kvitsøy* Telefon nr.:

Gift kvinne som innsender særskilt selvangivelse, opfører her mannens navn, stilling, fødselsår og datum

Forsørgelsesbyrde, landskattelovens § 75, byskattelovens § 68.
Hvem hadde De til full forsørgelse den 1. januar dette år? Opgi hustruens og de forsørgedes navn og fødselsår.

(Hvis noen kun forsørges delvis, må nærmere forklaring meddeles).

Hustru og 2 barn

A. Formue.

Oppgaven må omfatte hele den skattepliktige bruttoformue, ikke alene i bostedskommunen, men også i andre kommuner, såvel som i utlandet. Av aksjer medtas kun de nedenfor under post 5 særlig nevnte aksjer. Over andre aksjer meddeles oppgave på skjemaets side 7 og 8 til bruk ved statsskatteligningen.
Gjelden opføres nedenfor under avsnitt C.

Post 1. Faste eiendommer av enhver art, såsom gårdsbruk, skog, tomt, hus på egen eller leiet grunn, fiskevær, fiskeberg, rorboder, hyllbruk, industrielle anlegg, lys- og kraftanlegg m. v., med tilhørende rettigheter og herligheter. (For gårdsbruk på landet vedlegg næringsoppgave eller regnskap på foreskrevet skjema, landskattelovens § 58 og 46, siste ledd). Over faste eiendommer i utlandet gis særskilt oppgave; jfr. om inntektsbeskatning post 12 b nedenfor.

Her opføres samtlige eiendommer efter antatt salgsverdi (se dog for skog landskattelovens § 37 b) med angivelse av det skattedistrikt, hvori de ligger, deres navn, nummer, areal (på landet matrikkelskyld), offentlige takster og andre opplysninger av interesse for ligningen.

Navn, distrikt og betegnelse i matrikel eller annen på stedet vanlige betegnelse	Skattelast eller annen offentlig last	Formue
<i>Se næringsoppgaven</i>		Kr. <i>15500.</i>
<i>— " — " —</i>		<i>5010</i>
<i>Pelsdyrskjemat</i>		<i>750</i>

En selvangivelse for 1940 fra Kvitsøy kommune. Her ligger det også næringsoppgave, pelsdyrligning og flere bilag.

AUTORISERT
TILSISS BOKSE
FORHANDLER

A. LÆRDAL & SÖNN A.S.
FRØAVL OG FRØHANDEL
FRØY-FOR-FABRIKKER
STAVANGER
NEDRE HOLMEGATE 20
DEN 31.1. 1930.

TELEFON
FOR
FRØYS

Ling Hvidding,
Leiasundet.

Revefor 1 1939

Kr. 323
206
3436

Mr. L. Lærdal

Sognekommuner, basert på kirkesogn, var egne administrative enheter som den enkelte kommune kunne opprette og delegere oppgaver til. I tilfeller der flere sogn eller områder av kommunen hadde egne utgifter til kirke-, skole- eller fattigvesen, skulle utgiftene fordeles på disse. En endringslov i 1891 bestemte at det på landet kunne opprettes en ligningskommisjon for de enkelte sogn dersom kirke-, og skole- og fattigskatt skulle utlignes sognevis. Sognekommunene og deres ligningsnemnder ble opphevet ved lov i 1950.

FORSKJELLER PÅ BY OG LAND

By og land håndterte økonomien på hver sin måte i mange år. Skattefundamentet var hovedsakelig matrikelskyld (eiendomsverdi) på landet, og eiendom, næringsvirksomhet, formue og inntekt i byene. Med skatteloven av 1882 ble formue og inntekt hovedfundamentet for skattlegging i kommunene. Alle kommuneskattene ble samlet i en felles skatt. Skatteplikten var allmenn, men den skattepliktige måtte ha en inntekt som gjorde det mulig å betale skatt.

I 1892 kom en lov som samordnet statsskatten, som før hadde vært indirekte i form av avgifter og toll, med kommuneskatten. I forbindelse med statsskatten skulle skattepliktige gi «Opplysninger og Forklaringer angaaende deres Indtægt og Formue». Dette var starten på selvangivelsen. Med skatteloven av 1911 fikk man flere forandringer. Et ligningsråd kontrollerte nå selvangivelsen, og utligning av skatt på formue og inntekt bygget på selvangivelser og næringsoppgaver. Byer med mer enn 25 000 innbyggere kunne fra 1911 deles i flere ligningsdistrikter. Det ble i tillegg navneforandringer. Ordet kommisjon ble erstattet av styre eller nemnd. Oversattekommissjonen ble dessuten til en særskilt klagenemnd.

FLERE ENDRINGSLOVER

I årene som fulgte kom det flere endringslover beregnet på den administrative oppbygningen av ligningsvesenet. I 1935 ble det for eksempel bestemt at der det ikke var opprettet ligningsråd skulle herredsstyret (kommunestyret) opprette et utvalg til å foreta foreløpig behandling av selvangivelser og næringsoppgaver. I 1955 ble ligningsråd og ligningsutvalg avskaffet, og fra 1957 var det kun en liten ligningsnemnd med en ligningssjef i spissen som behandlet sakene.

I 1957 gikk også personlige skatteyttere over til forskuddsskatt (kalenderårets inntekt), mens aksjeselskaper og mange andre fortsatte å betale etterskuddsskatt (budsjettåret). Det vil si at skattemåten fra for eksempel 1949/1950 baserte seg på året 1948. I 1965 ble ligningsforvaltningen i sin helhet overført til staten.

HVA FINNES I ET LIGNINGSARKIV?

Skatteordninger og avgifter viser hvilke sosiale og økonomiske forandringer Norge har gjennomgått. Går du detaljert til verks kan du for eksempel følge utviklingen i en kommune, en institusjon, en bedrift eller store deler av livsløpet til enkeltpersoner. Hvor mye som er bevart varierer fra kommune til kommune. Under presenterer vi et utvalg arkivtyper som kan være nyttige for en slektsforsker.

FOLKEREKISTRE

Kommunale folkeregistre, som ble avviklet i 1965, kan dukke opp blant ligningsmateriale. Dette skyldes at den om førte folkeregister også hadde stillingen som ligningssjef. Kommunale folkeregistre går tilbake til 1905, men først under og rett etter okkupasjonen ble det vanlig i alle landets kommuner. Du kan blant annet forvente å finne korrespondanse og meldinger om inn- og utflyttede.

SKATTEMANNSTALL

En form for folkeregister, men de omfatter kun skattepliktige borgere. En arbeidsliste, som gjerne strekker seg over flere år, kan vise hus- og gatenummer, navn og fødselsdato, stilling og anmerkning om utflytting, innflytting og dødsfall.

FORHANDLINGS PROTOKOLLER/ MØTEBØKER/LIGNINGS PROTOKOLLER

Her er møtevirksomheten til de ulike kommisjoner, nemnder, utvalg og råd ført. I utgangspunktet ble både møtene og utligningen/skattelister ført i samme protokoll, men det ble gradvis avviklet.

SAK- OG KORRESPONDANSEARKIV

Dokumenter som vedrører klagebehandlinger, skatte tvister, eiendom, rettssaker og arv for å nevne noe. Finner du årlige lønnsinnberetninger/lønnsoppgaver viser de hvem som jobbet i en husholdning, et firma og så videre. Her får du opplyst navn, fødselsdato, stilling, bopel, hvor lenge vedkommende har arbeidet det året, inntjening og eventuelt andre økonomiske fordeler tilknyttet arbeidsplassen. Utfylte beskatningsskjemaer for skipsaksjer innsendt fra selskaper og rederier i hele landet er en kilde til opplysninger om selve selskapet og den maritime næringen i byen eller kommunen. Navn på aksjonærene bosatt i skattedistriktet er også oppgitt.

SELVANGIVELSER

Selvangivelsene omfatter selskaper, dødsbo, skattepliktige med regnskapsplikt og personlige skattepliktige. Næringsoppgaver for jordbruk, skogbruk og fiske forekommer også. Allmenn plikt for selvangivelser kom i 1911, men det er sjeldent en finner komplette årganger

Register for hundeskatt fra 1945 i kommune-kassens arkiv til gamle Åkra kommune på Karmøy.

Nr. søknad	Eiendoms	Adresse	Rase	Hundens		
				Kjønn	Beskrivelse	Registrert
1945	HELMER NEDHAG	NEDHAG	FLORRI	HV	ØSTAD	SVART
1945	LUDVIG MØLLERSEN	ADLAND	PRIMA	HAN	ØSTAD	SVART
1945	KNUT E. MOSBROEN	MOSBROEN	MOLLY	HV	SCHÄFER	GRÅ
1945	KNUT TVEIT	SEVLANDSVIK	HALL	HAN	— ØST	ØST-GRÅ
1945	MARTIN DAHL	VEDAVÅG	POLLY	HV	ØST	GRÅ
1945	TOMAS THOMSEN	MANNESHAUVN	—	—	—	—
1945	INGEBORG TRULAND	SEVLAND	ODD	HAN	ØSTAD	SVART
1945	FRITJOF PEDERSEN	ÅKREHANN	SONNY	HV	ØST	GRÅ
1945	MRS. HAUGEN	NEDHAG	SONJA	HV	—	ØST
1945	ALFRED SÆVIK	—	SPRATY	HV	—	ØST-ØSTAD
1945	JOHANNES FAGERLAND	MANNES	—	—	—	—
1945	JOHANNES E. MANNES	ÅKRA	SHAM	HV	ØSTAD	GUL
1945	THEODOR JOHANNESSEN	ÅKREHANN	TANDAN	HAN	ØSTAD	SVART-ØSTAD
1945	SINNE DIDRIKSEN	ÅKRA	SPERNA	HV	ØSTAD	ØST-ØSTAD
1945	KARINE STANGELAND	SEVLANDSVIK	HERTOR	HAN	ØSTAD	SVART-ØSTAD
1945	HÅKON MATLEY	VEDAVÅG	—	—	—	—
1945	EDVART BÅRDSEN	ADLAND	SONJA	HV	ØSTAD	SVART-ØSTAD
1945	KARL TROVOLL	TROVOLL	FROYA	HV	ØST	SVART
1945	JOHANNES ADLAND	ADLAND	ØRSTEN	HAN	—	—
1945	GUNNAR LILKE	LILKE	—	—	—	—
1945	TOMAS MUNKJØRD	VEDAVÅG	—	—	—	—
1945	EDVART NEDHAG	TROVOLL	LADY	HV	ØSTAD	ØSTAD-ØSTAD
1945	PETER ANDERSEN	MANNES	FLIKK	HAN	ØST	ØSTAD
1945	KARL TROVOLL	TROVOLL	RELLA	HV	—	ØSTAD-ØSTAD
1945	LARS LARSEN	ÅKREHANN	MOLLY	HV	—	SVART
1945	PETER MANNES	MANNES	—	—	—	—
1945	OLAV HØRINGSSTAD	SEVLAND	RELLA	HV	—	ØSTAD-ØSTAD

over lengre tidsperioder. Dette skyldes en endringslov i 1921 med kassering hvert tiende år. Med en indeks-kalkulator hos Statistisk sentralbyrå kan en regne ut hvor mye for eksempel en husholdning hadde å rutte med sammenlignet med i dag. Vær oppmerksom på at detaljerte opplysninger fra selvangivelser/næringsoppgaver kan forekomme i kladdelister, grunnlaget for skattematene.

LIGNINGS-PROTOKOLLER/SKATTELISTER

Dette er kanskje den mest opplagte kilden når en leter etter gamle skatteopplysninger. Ligningslistene er dels satt opp etter adresse/matrikelnummer, dels etter navn. Forøvrig finner du blant annet opplysninger om formue, skatt på formue og inntekt, grunnlag for alderstrygd og krigspensjoneringsavgift og kolonner for næring (næringsvei, bransje, stilling).

SKATTETAKSTPROTOKOLLER

Disse ble gjeldende fra 1911. Ligningsnemnda foretok taksering hvert femte år i forbindelse med skatlegging av verk, bruk, fabrikker med mer. I byene var det eiendomstaksering hvert tiende år.

SÆRLIG SKATTEORDNING FOR SJØFOLK 1947-1948

Sjøfolk skulle betale skatt til sentraltrekk-kontor for sjømenn. Det vil si at du ikke finner dem i de vanlige ligningsprotokollene etter krigen.

HVOR OG HVORDAN SKAL DU LETE?

Så hvor får du tak i denne type arkivmateriale? Er det før 1965 bør kommunale arkivinstitusjoner oppsøkes, for eksempel et byarkiv, et interkommunalt arkiv eller et fylkesarkiv. Nyere materiale enn 1965 oppbevares i statsarkivene. Ligningsarkiv er ikke skannet og lagt ut på nett, men en oversikt over kommunalt materiale kan en for eksempel finne på arkivportalen.no.

Det er ikke opplagt at alt ligger under ligning. Kommunekasse og ligning har vært nært tilknyttet hverandre, så i mange tilfeller kan ligningsmateriale ligge «skjult» her. I kommunekassen finnes også personrelatert informasjon. Hundeskatt/hundeavgift er noe av det mer kuriøse. Hunder som skadet folk og andre dyr var et såpass stort problem at flere land, inkludert Norge, fra midten av 1800-tallet innførte avgifter for å ha kontroll med dem. Hundens navn og en fysisk beskrivelse av hunden følger gjerne med.

Herredskommisjonen, opprettet etter Matrikuleringsloven av 1863, er verdt å ta med siden den beskriver alle registrerte eiendommer i herredet og har forslag til skyld. Skyld var utgangspunktet for beregning av eiendommens skatteplikt. Herredskommisjoner oppbevares i både statlige og kommunale arkiver.

Formannskapsarkiv har dokumentasjon som utfyller og supplerer ligningsarkivet. Møtebøkene har for eksempel mange forespørsler om nedsettelse av skatt, og i sakarkiv ligger det ofte fyldige mapper med materiale som en helst tenker tilhører et ligningsarkiv.

Helt til slutt: Når du taster inn i søkefeltet til arkivportalen.no eller andre tjenester bør du være oppmerksom på at ligning gjennom årene har blitt skrevet både med g og k (likning). Ligningsvesenet har dessuten, som tidligere nevnt, hatt noen navneforandringer. «Ligningsvesen» og «ligningskontor» har vært i bruk sammen med «ligningskommisjon», «ligningsråd», «ligningsutvalg» og «ligningsnemnd».

LITTERATUR

- Mykland, L. og Masdalen, K.O., *Administrasjonshistorie og arkivkunnskap: kommunene*. Universitetsforlaget, 1987.

NETTSIDER

- https://www.oslo.kommune.no/OBA/aktuelt_arkiv/hundeavgift/hundelov.asp
- <https://snl.no/sognekommune>

VIDERE LESING

- https://www.ssb.no/a/histstat/rapp/rapp_199806.pdf

Næringsliv

Tunellinnslaget i Sørfjordeni 1920.
Fra venstre: Søfteland, Gulldal,
Helland og Kalle Pettersen
(tunellbas). ALLE FOTO: ARKIV I NORDLAND

*Kommunale næringslivsarkiver
kan fortelle oss mye om både bedrifter
og ansatte. I denne artikkelen skal vi se
nærmere på hvilken informasjon som kan finnes
i disse arkivene.*

■ IDA JENSEN
■ Arkiv i Nordland

I starten av slektsforskningen kan du sitte hjemme ved egen datamaskin og se gjennom digitaliserte kirkebøker og folketellinger. Omriset av et liv kan i hovedtrekk bli tydelig. Hvis du ønsker å bli bedre kjent med menneskene bak navn og årstall er det mulig å gå til kildene som

finnes i kommunale og private arkiv. Det finnes nemlig mange arkiv som kan si noe om et menneske. En mulig inngangsdør er gjennom arbeidet, der store deler av befolkningen tilbringer mye av sitt liv. Hva kan være av interesse i et bedriftsarkiv for slektsforskeren?

Vilhelm Jonassen og hustru Anna. Innstilt av Nordland landbruksksselskap til Ny Jords diplom i 1938. UKJENT FOTOGRAF. ARKIV ETTER STIFTELSEN NORDLAND LANDBRUKSSKSSLSKAP

PRIVATARKIV

I motsetning til offentlige organer finnes det ikke lover som pålegger private aktører å bevare arkiv. Manglende lovverk og arkivplikt er årsaken til at så mange privatarkiv har gått tapt. Dette til tross finnes det en rekke bevarte arkiv etter private bedrifter. Det er i størst grad arkiv etter store arbeidsplasser eller bedrifter med lang tradisjon som har blitt bevart. Disse arkivene kan være et skattkammer for slektsforskere. Her kan du finne ulike opplysninger om menneskene som jobbet der.

HVORDAN KAN DU FINNE UT HVOR VEDKOMMENDE JOBBET?

Det er ikke alltid mulig å finne ut hvor dine foreldre har arbeidet, men du kan finne hint i flere offentlige arkiv. Det er for eksempel vanlig at yrke, eller yrke på foresatt, står registrert i folketellinger, ligningspapirer og skoleprotokoller. Hvis vedkommende bodde på en mindre plass eller et ensidig industristed kan det være med på å snevre inn mulige arbeidsplasser. Du kan på bakgrunn av yrke også finne flere opplysninger i blant annet håndverksregistre, fiskermanntall eller arkiv etter bonde- og småbrukerlag. Disse kan finnes oppbevart i alt fra kommunale arkiver til Riksarkivet. I arkiv etter formannskapet kan du finne søknader om løyve for drosje og lastebil, bevertning og hoteller.

Ved gjennomgang av bygdebøker eller slektsbøker kan du finne slekten. Hvis din slektning er omtalt kan det hende at han/hun er oppført med arbeidssted.

HVORDAN GÅR DU FREM VIDERE?

Søknader, CV-er, arbeidskontrakter, søknader om permisjon, oppsigelser og lignende er i dag vanlig å finne i en persons personalmappe. Tidligere var det ikke vanlig med slike samlede mapper. Opplysningene ble ofte organisert etter tema og ikke etter person. Du kan derfor måtte gå nøye igjennom arkivkatalogene for å finne materiale av interesse.

HVA SLAGS INFORMASJON KAN DU FINNE?

ANSATTELISTER

Mange større bedrifter har lister over de ansatte, men disse er ofte svært overfladiske og inneholder få opplysninger.

LØNNINGSLISTER

Ved komplette lønningslister kan vi blant annet se hvor lenge en person jobbet i bedriften, størrelsen på lønningene og om det var lønnsøkning i perioden vedkommende jobbet der.

JOBBSØKNADER

I jobbsøknader kan du hente ut en del informasjon om hva søker har gjort tidligere og hvorfor han/hun vil jobbe ved arbeidsplassen. Det står gjerne også noe om personlige forhold.

ATTESTER

Som i dag har det også tidligere vært vanlig å sende med attester når du søker på en stilling. Det er store forskjeller

i hvor utdypende attestene er, men den skal i hvert fall si noe om hva personen tidligere har gjort og om arbeidsutførelse.

FOTOGRAFIER

Siste halvdel av 1800-tallet bar preg av teknologiske nyvinninger som gjorde fotografering enklere, og som i tillegg gjorde fotografen mer mobil. Dette sammenfalt med en voldsom industriell utvikling. Det ble vanlig at moderniseringen skulle dokumenteres blant annet gjennom fotografering ved bedrifter. Du kan dermed være heldig å finne bilder av din slektning i bedriftsarkiv allerede fra slutten av 1800-tallet.

KORRESPONDANSE

Hvis du ikke finner særskilte arkivserier som omhandler de ansatte, kan du være heldig å finne noe i korrespondansearkivet. Her kan jobbsøknader, forespørsler om

Det kommer fram mange spennende opplysninger i Svarteboken. ARKIV ETTER SULITJELMA GRUBER

ferie, ønske om lønnsøkning og mye mer finnes, men det kan være et møysommelig arbeid som i verste fall ikke gir avkastning.

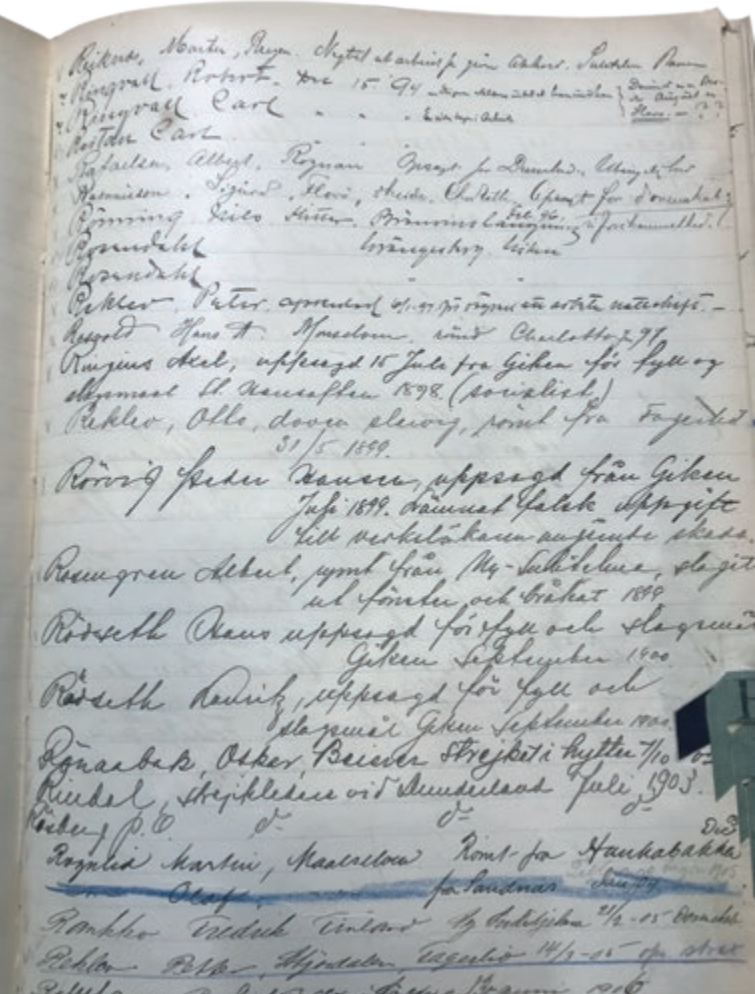
EKSEMPELLET SULITJELMA GRUBER

Vi skal nå ta utgangspunkt i en konkret bedrift, og vise hvilken informasjon som finnes i arkivet etter denne. Sulitjelma gruber hadde oppstart i 1891. Før bedriften ble dannet hadde det kun vært noen få gårder på det isolerte stedet. Rundt år 1900 var Sulitjelma gruber blitt Norges nest største industribedrift. Mens arbeidsstokken hovedsakelig bestod av omreisende menn den første perioden, slo det seg etter hvert ned familiefolk med ektefeller og barn. Samfunnet ble bygd opp rundt bedriften og mye av livene til arbeiderne ble derfor dokumentert derfra. På den måten er stedet litt utypisk, men arkivet sier noe om hva slags informasjon det kan være mulig å finne.

SVARTEBØKER

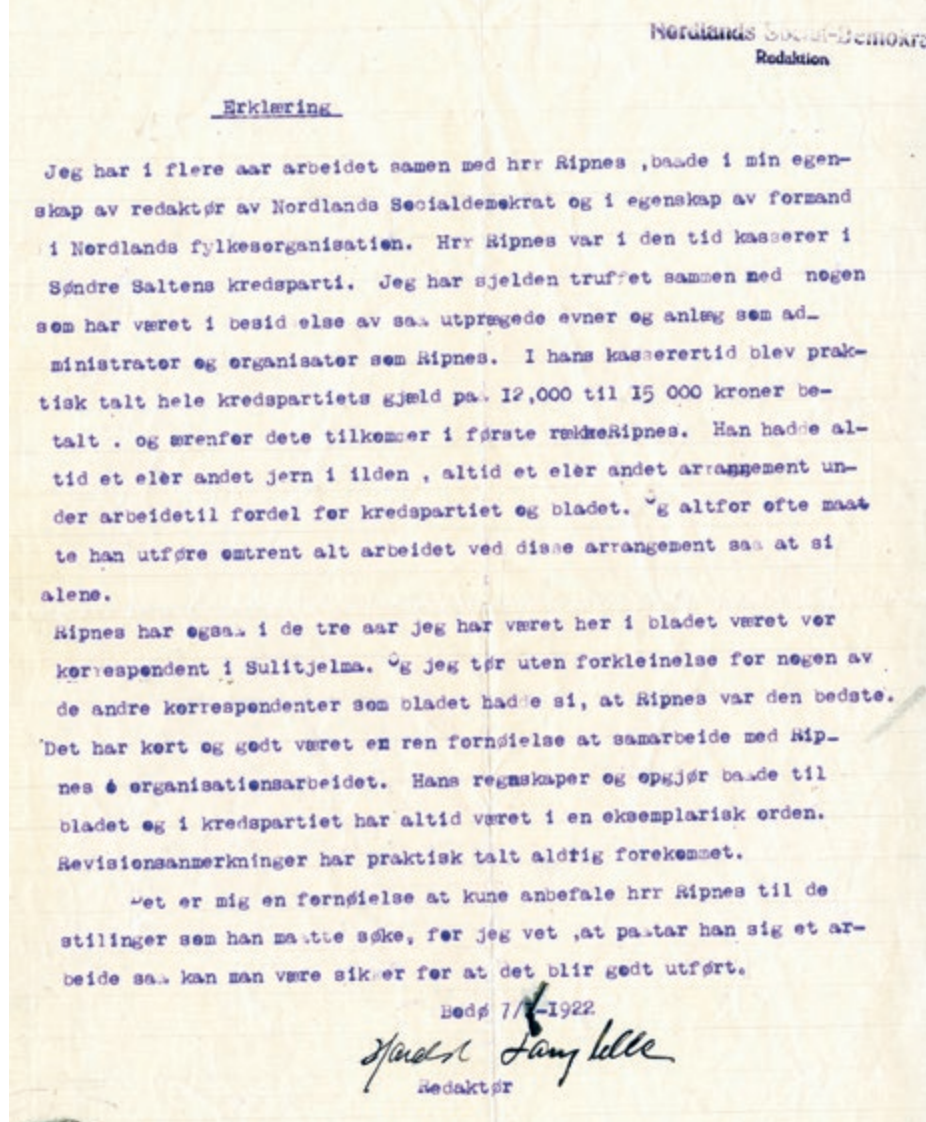
Sulitjelma gruber hadde den første tiden streng kontroll med sine arbeidere, blant annet for å hindre uønsket fagforeningsagitering, slik at arbeiderne ikke skulle organisere seg. Informasjonen kunne bli oversendt fra andre bedrifter. For å holde uønskede personer ute ble det laget svartebøker med lister over personer som ikke var ønsket ansatt av forskjellige årsaker. Her kunne det stå navnet på kjente agitatorer eller tidligere ansatte med oversikt over hvorfor de ikke var ønsket. Kanskje hadde de drukket for mye alkohol eller vært «udugelige til å jobbe».

I skoleprotokollene kommer det fram hvilket yrke barnas foreldre hadde. Arkiv etter Fauske skolestyre. Sulitjelma folkeskole.

Aar 1893		folkeskole med 5 ugers lovbetalet	
Barnets navn og fødsel		Skole	Faderens eller Moderens navn og yrke
1.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
2.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
3.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
4.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
5.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
6.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
7.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
8.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
9.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
10.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
11.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
12.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
13.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
14.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
15.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
16.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
17.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
18.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
19.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid
20.	Johan Johansen, født 1893	1893	Johan Johansen, arbeid

Det kan komme fram
mange opplysninger om en
person i en arbeidsattest.
ARKIV ETTER ARFINN THESEN

FAGFORENINGSORGANISERING

Etter et opprør på Langvannsisen i 1907, der arbeiderne krevde rett til å organisere seg, ble det opprettet ti ulike fagforeninger. Det ble vedtatt en tilknytning til Norsk Arbeidsmandsforbund, det største fagforbundet innen Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon. Protokollene etter fagforeninger befinner seg ofte sammen med arkiv etter bedrifter. Protokollene inneholder gjerne en oversikt over fagforeningsmedlemmene. Det kan også eksistere møtebøker der du kan finne informasjon om hva medlemmer har sagt eller gjort. Er du heldig finner du din slektnings ord nedskrevet.

KOOPERATIVEN

Noe av det første fagforeningene ville ha endringer på, var at det ikke lengre var bolaget som skulle styre all handel på stedet. Tidligere hadde bolaget hatt egen butikk. Varene ble skrevet opp, så betalte arbeideren ved lønningsutbetaling. Hvis det oppsto uenigheter kunne arbeiderne bli nektet å handle for en kortere eller lengre periode. Etter organiseringen ble det etablert et samvirkelag. Arbeiderne kjøpte andeler som ble listeført. Der står det når andelen ble kjøpt og hva arbeiderne betalte. Det kan også være registrert hvilke varer som ble bestilt og kjøpt.

BE OM HJELP

Er du heldig er det mulig å hente ut mange opplysninger om et menneske i arkiv etter bedrifter. Som vi så fra eksempelet Sulitjelma gruber så finnes det også i flere tilfeller mulighet til å hente ut opplysninger fra andre aktører som har hatt tilknytning til arbeidsstedet, slik som fagforeninger eller den lokale kooperativen. Det kan være vanskelig å vite hvor du skal lete. Ta gjerne kontakt med din lokale arkivinstitusjonen for tips og råd.

HVOR KAN DU FINNE ARKIVET?

Arkivinstitusjonene legger ut oversikter over sine arkiv på arkivportalen.no, men museer, bibliotek, lokalhistorielag og andre som oppbevarer privatarkiv bruker sjeldent denne løsningen. De fylkeskoordinerende arkivinstitusjonene har innsamlet opplysninger om disse arkivene i bevaringsplaner. Ved å gå inn på Arkivverket sine nettsider kan du se både hvem som er fylkeskoordinerende arkivinstitusjon og bevaringsplanene som er utarbeidet. Der kan du se om det er registrert oppbevart arkiv etter «din» arbeidsplass.

Hobby og fritid

Idrett, kultur og dugnad. Fritidsaktiviteter opptar mye av tiden vår, men opptok også tiden til våre forfedre. Hvilken informasjon kan vi finne om folks fritid i kommunale arkiver? Det skal vi se nærmere i denne artikkelen.

■ TROND EGIL SVANDAL
■ Interkommunalt Arkiv i Østfold

En viktig side ved folks liv er fritid og fritidsaktiviteter. Folk i Norge begynte å få en definert fritid fra slutten av 1800-tallet, og det var i byene man først kunne begynne å snakke om dette. I de voksende industribyene fikk folk lønnet arbeid, og med det en definert arbeidstid. Man fikk en fritid som skulle fylles med innhold og aktivitet. Det er på denne tiden vi ser at foreningsliv, kultur- og fritidstilbud for alvor vokste frem. Utallige sangforeninger, idrettslag, korps, idrettslag og andre organisasjoner og kulturinstitusjoner ble startet opp.

Mye av kulturlivet og frivilligheten har hatt berøring med kommunenes vidtrekkende ansvarsområder. I

kommunenes arkiver finner vi søknader og korrespondanse, eller annen kontakt mellom kommunen og de mange lag og foreninger. Her kan man også finne arkivmateriale knyttet til bygging av idrettsanlegg, kulturhus, og alt annet som kommunene har hatt en befatning med. Ofte vil det ha blitt opprettet egne komitéer som arbeidet med store prosjekter. Vil du finne ut hvem som ledet det arbeidet, eller personer som satt i komitéene, så er det igjen kommunenes arkiver som er stedet å lete. Det er også mulig å finne arkiver som lag og foreninger har avlevert. Her kan du finne alt fra medlemslister til møtereferater og alt der imellom.

Jubileumsutstillingen 1914 på Frogner i Oslo inspirerte mange byer til å arrangere lignende arrangementer. FOTO: UKJENT/OSLO MUSEUM

Offentlige bad har vært viktig for mange generasjoner helse. Disse har også etterlatt seg arkivmateriale. Her fra Bislet bad i Oslo i 1923. FOTO: ANDERS BEER WILSE/OSLO MUSEUM

Vet du at din oldefar var en aktiv idrettsmann eller at bestemor sang i kor? Sjekk om det finnes et arkiv etter idrettslaget eller koret de var med i.

En annen viktig institusjon i lokalmiljøet har vært kirken, som i hundrevis av år har hatt en særlig stilling her. For mange har kirken og menighetslivet vært en viktig del av livet, og også fritiden. Derfor vil det i mange tilfeller være mye å finne i kirke- og menighetsarkiver. Disse kan man finne lokalt i kommunene, men ofte vil disse arkivene på et tidspunkt ha blitt overflyttet til statsarkivene. Som med kirkebøker, finnes det også oversikter over medlemmer og et ganske omfattende personmateriale i flere av disse arkivene.

HVORDAN BRUKE ARKIVENE?

Hvordan kan man få tilgang til alt dette kildematerialet? Mye av det private arkivmaterialet, altså etter lag, foreninger og private organisasjoner, befinner seg i dag hos andre enn i kommunearkivene. Det kan være i lokale bibliotek, hos museer eller historielag, eller fremdeles eies av foreningene og institusjonene som skapte dem.

Men også i kommunearkivene finnes mange gode kilder til folks fritid og kulturlivet lokalt.

I all hovedsak er materialet som befinner seg i kommunearkiv og kommunale arkivinstitusjoner, knyttet til kultur og fritid, fritt tilgjengelig. Det betyr at man ved å henvende seg, kan få innsyn og lese gjennom protokoller, saksmapper eller annet som ligger der. Enn så lenge er lite digitalisert, så man må beregne å lese dette ved institusjonen. Arkiver som befinner seg i museer, biblioteker eller andre private institusjoner, er ofte også tilgjengelige, men her må man gjerne påvente noe mer tid for å få sett materialet. Men ta kontakt, så vil man som regel få god hjelp.

TRE EKSEMPLER FRA ØSTFOLD

I takt med det offentlige økte ansvar, finnes flere særskilte institusjoner som har etterlatt seg arkiver i kommunalt. Vi vil her ta for oss tre eksempler på arkiver som befinner seg i kommunearkiver i Østfold i dag, og som på et gitt tidspunkt har spilt viktige roller i folks fritid og kulturliv.

FOLKEBAD OG KURBAD

Ansvar for befolkningens helsetilstand har lenge opptatt det offentlige. Allerede på 1700-tallet ble det opprettet sunnhetskommisjoner, som i særlig grad skulle hindre, eller bøte på, epidemiske sykdommer. Senere ble de omdøpt til helseråd, og arbeidet med folkehelse ble mer og mer viktig. I mange byer var det trangbodd og dårlige hygieniske og sanitære forhold. Rundt forrige århundreskifte ble det derfor opprettet en lang rekke kommunale bad, som alle kunne ha råd til å benytte seg av. Fremdeles er svømmehaller en viktig del av mange kommuner fritids- og idrettstilbud.

I siste halvdel av 1800-tallet ble det også startet mer fasjonable badeanstalter, ofte kalt kurbad. Her sto helse, renslighet og ikke minst kroppslig velvære i fokus. Mange bad var private fra starten av, som eksempelvis «Høysand bad» i Skjeberg utenfor Sarpsborg. Det startet opp i 1897. Som mange andre tilsvarende institusjoner, tok det offentlige over deler av driften etter hvert, og arkivene ble overtatt av kommunene. Her kan man finne alt fra styrets protokoller, over møter og medlemmer. Men det er også mulig å finne opplysninger om både gjester og besøkende, og brevveksling fra disse institusjonene.

KINEMATOGRAFER

Levende film ble umåtelig populært i Norge på begynnelsen av 1900-tallet, og en lang rekke private kinoer ble etablert. Film og kino ble for veldig mange en viktig fritidssyssel. Bekymringer rundt hva som ble vist førte etter hvert til lover om sensur og offentlig godkjenning. I årene rundt første verdenskrig ble derfor mange kinoer rundt om i Norge omgjort til kommunale virksomheter. I Østfold har vi bevart arkiver etter flere kommunale kinematografer. Her finnes både protokoller fra styremøter, regnskaper, tegninger av kinosaler, hva som ble vist på lerretet, og oversikter over antall besøkende og mye mer. Her finnes styreprotokoller med navn på kinostyrer, og regnskaper med navn på både regnskapsførere og andre ansatte ved kinoene.

JUBILEER, FEST OG UTSTILLINGER

De første tiårene av 1900-tallet var det populært å holde fester og feiringer for byer og lokalsamfunn, gjerne i forbindelse med jubileer. Det ble også arrangert store utstillinger, eller messer som vi ville kalt dem i dag. I takt med fremveksten av industribyene, ikke minst her i Østfold, ble det viktig å markere byenes lange og stolte historie for en nyinnflyttet arbeiderbefolkning. Både Halden, Sarpsborg, Fredrikstad og Moss avholdt store byjubileer i årene mellom 1915 og 1920, og slik har byene fortsatt hvert femtiende år frem til i dag. Det finnes masse arkivmateriale fra alle disse feiringene bevart i dag, og det kan fortelle oss om personene som

deltok i planleggingen eller om kulturbegivenheter og arrangementer i forbindelse med feiringene.

Etter modell av den store jubileumsutstillingen på Frogner i 1914, arrangerte også mange byer rundt om i landet lignende industri- og næringslivsutstillinger. Det finnes flere eksempler på det fra Østfoldbyene, ofte i forbindelse nettopp byjubileene. Disse utstillingene var store begivenheter, som kunne vare i dager eller uker. Det krevde stor planlegging, involverte mange mennesker, og har også etterlatt seg betydelig arkivmateriale.

En av disse begivenhetene var den såkalte «Østfold-utstillingen» som ble arrangert sommeren i 1930 i Sarpsborg. Den sammenfalt med 900-årsmarkeringen av Olav den helliges død, byens berømte grunnlegger. Utstillingen var først og fremst en hyllest av Østfolds industri, landbruk og handelsnæring, i tillegg til å vise frem byen selv. Men det var også egne avdelinger for kunst og kulturhistorie, og en fornøylesavdeling i tilknytning til utstillingsområdet. En hel liten bydel ble reist i utkanten av Sarpsborg sentrum, og i løpet av de dagene utstillingen ble avholdt, hadde tusener besøkt den. Det var en stor kulturbegivenhet i Sarpsborg, og for hele Østfold.

Kinoer kan generere mye interessant arkivmateriale. På bildet ser vi billettselgere på Klingenberg kino i Oslo i 1957.

FOTO: LEIF ØRNELUND/OSLO MUSEUM

Tekniske oppgaver

Tekniske oppgaver utgjør en stor og viktig del av kommunens virksomhet. Dette gjenspeiler seg også i arkivene. De tekniske arkivene er store og omfattende, og omhandler for eksempel hus, bygninger, eiendommer, veier og annen infrastruktur. Dette innebærer at arkivene innen dette fagfeltet ikke er det første stedet en peker seg ut, i søken etter mennesker i sammenheng med slektsforskning. Men det betyr ikke at de ikke kan gi deg nyttig informasjon om dine forfedre.

■ SVEIN AMBLIE OG BJØRG IDA BERGET
■ Opplandsarkivet

Tekniske oppgaver er bygningsregulering og oppmålingsvesen, veier, vann-, kloakk, og renovasjon, brann og feiervesen og havnevesen.¹ Havnevesenet er ikke omtalt i denne artikkelen, fordi dette arkivet omhandler driften av havnen og er dermed mindre relevant til bruk i slektsforskning. Det finnes også flere andre arkivskapere knyttet opp mot tekniske oppgaver, blant annet skjønnskommisjonene, stadsingeniørkontoret, gards- og bruksnummerarkivene og så videre.

BYGNINGS-, REGULERINGS OG OPPMÅLINGSVESEN

De tekniske oppgavene var tidlig en del av kommunens ansvar. Allerede på slutten av 1700-tallet meldte behovet seg for å regulere byggevirksomheten. Naturlig nok gjaldt dette byene, men etter hvert også mindre tettsteder og kjøp- og ladesteder. Det ble etablert såkalt brann, bygnings- og reguleringskommisjoner.² På landet fikk de navnet bygningskommuner. Ansvarsområdet var regulert av bygningsrådet. Selv om lovverket forandret seg, ble arkivene ført på tilsynelatende samme måte gjennom 200 år. Ettersom byggevirksomheten ble så detaljstyrt, er arkivene rike på detaljer. Hver sak og hvert vedtak ble ført inn i protokoller, og tilhørende korrespondanse ble lagt i bilagsarkiv. Dermed er de arkivene som er bevart, rikholdige på opplysninger om den enkelte bygning, og det blir mulig å skaffe seg et godt innblikk i boforhold og levesett til de familiene som var bosatt der.

Oppmålingsvesenet hadde tidligere som oppgave å holde oppmåling på de forskjellige eiendommene, gjerne i forhold til matrikkel og skattlegging. Med lov om grenseavmerking i 1921 ble det opprettet nemnder som hadde i oppgave å forestå og til rette legge for oppmålingen.³ Fra dette arkivet finnes de vanlige arkivseriene som møtebøker, journal og korrespondanse, i tillegg til protokoller over de eiendommene som ble oppmålt, og kart basert på teknisk oppmåling.

Kombinert med informasjon fra andre kilder, som for eksempel branntakstprotokoller og pantebøker⁴, vil en kunne finne mye informasjon om både eiendom og bolig i disse arkivene.

VEIER

Med veiloven av 1824 ble det klart at det var amtmannen som skulle ha beslutningsmyndigheten over hvor bygdeveiene skulle anlegges. Vedlikeholdsansvaret var imidlertid kommunalt, og utgiftene ble dekket av innbyggerne. Med formannskapslovene i 1837 ble ansvaret for bygdeveiene lagt til kommunene og amtsformannskapet. Med veiloven av 1851 ble det gjort formelt at bygdeveier ble bygd og vedlikeholdt av kommunene.⁵ Det finnes mye arkivmateriale etter veier i de kommunale arkivene. Veisakene var oppe til behandling i formannskap og kommunestyre. Sakarkiv knyttet til bygging av vei, vedlikehold og i noen grad dokumenter tilknyttet ekspropriering av deler av eiendommer for å bygge

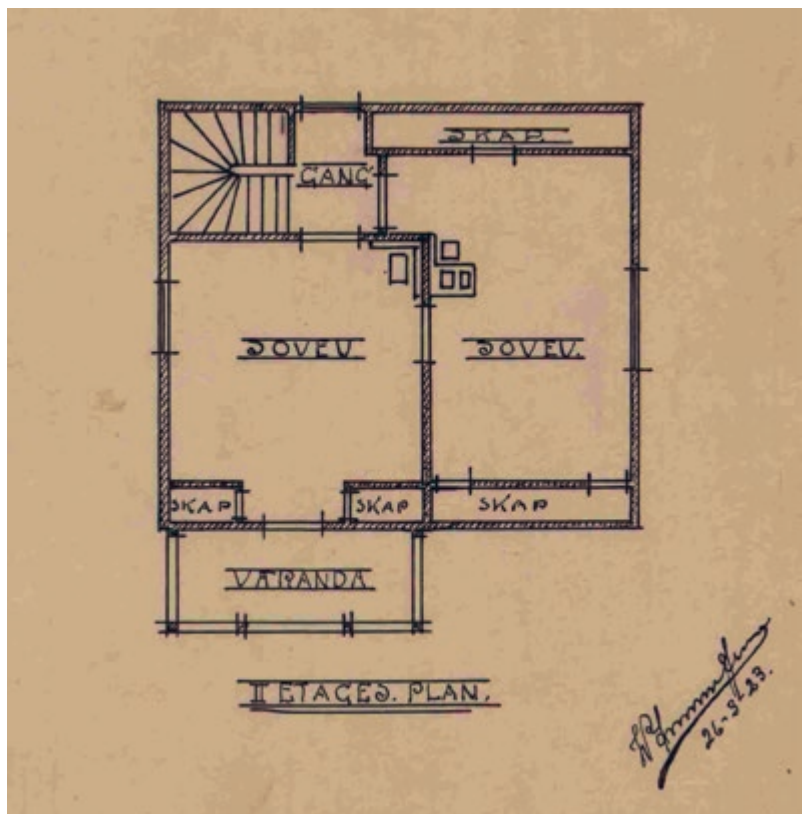
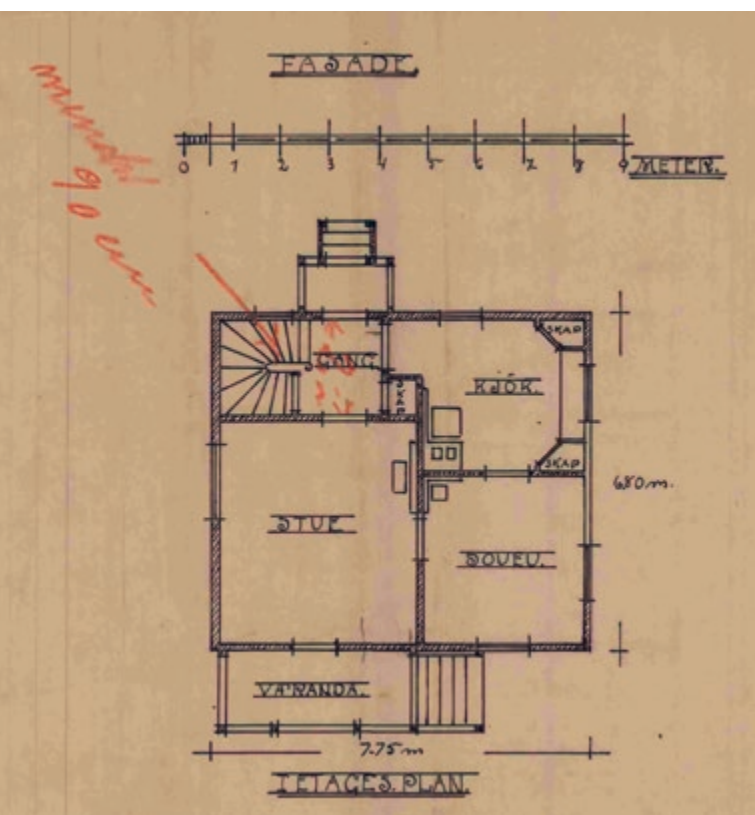
¹ Det følgende er basert på Mykland, Liv og Kjell-Olav Masdalen: *Administrasjonshistorie og arkivkunnskap: Kommunene*, Universitetsforlaget AS 1987, ny utgave 2003, sidene 204–231

² Mykland og Masdalen: *Administrasjonshistorie og arkivkunnskap: Kommunene*, 2003:204

³ Ibid: 79

⁴ Disse kildene er avlevert til statsarkivene, nå Arkivverket, og mange er tilgjengelige på Digitalarkivet.

⁵ Mykland og Masdalen: 215

Byggetegninger: 1 etasje og 2 etasje fra et bolighus, tegnet i 1923. Som dere ser kan byggetegninger vise hvordan boligen så ut da din familie bodde der. Tegningene er hentet fra et byggesaksarkiv.

veien, er bevart i de kommunale arkivene. Kanskje var det nettopp din families eiendom som ble ekspropriert til ny bygdevei?

VANN-, KLOAKK- OG RENOVASJON

Noen av de viktigste arkivene som finnes i de kommunale arkivene i dag, er arkivene etter vann- og kloakkvesenet. På 1800-tallet begynte enkelte norske byer å bygge opp et kommunalt vann- og kloakknnett, fordi det kunne være med å bedre helsetilstanden i byene. Nettopp derfor var dette først og fremst en oppgave for byene på 1800-tallet, men senere ble dette også vanlig for landkommunene.⁶ Blant det arkivmateriale som er bevart, finner vi kart og tegninger over ledningsnettet.

Renovasjon ble først etablert i byene på slutten av 1800-tallet-begynnelsen av 1900-tallet. Formålet med etablering av renovasjon var følgelig å bedre helsetilstanden i byene. Det tok lang tid før landkommunene startet med kommunal renovasjon, men i dag er dette selvsagt. I arkivmateriale vil en finne register over

tilknyttede enheter, og innkreving av renovasjonsavgift er å finne i kommunekassens arkiver.

BRANN- OG FEIERVESEN

Med brannforordningen av 1767 ble det gjort gjeldende at hver kjøpstad skulle organisere et brannvesen ledet av en branninspektør. Brannkommisjoner ble derfor opprettet i kjøp- og ladestedene rundt om i Norge fra tidlig 1800-tallet, og kommisjonen hadde som oppgave å legge fram forslag til hvordan brann- og feiervesenet skulle organiseres, i tillegg til å utarbeide forsiktighetsregler ved bruk av lys, ild og lagring av ildsfarlige stoffer. Komiteens forslag ble lagt fram for kommunestyret til eventuelle vedtak.⁷ Siden ble det opprettet brannstyrer med oppgaver som blant annet å påse at bestemmelsene i lov og regelverk ble overholdt.⁸

I arkivene etter brannvesenet finner vi blant annet rapporter om årlige brannsyn, og i brannsynsprotokollene kan vi finne opplysninger om husets eier, antall piper, ovner, komfyrer, ildsteder, redningsapparater, brannsynets

⁶ Ibid: 216–217

⁷ Ibid: 220

⁸ Ibid: 221

Brannpumpe for seks mann i 1836. Erik Bue (1804–1885) var en oppfinner som oppfant Lillehammers første brannpumpe i 1836. HENTET FRA ARKIVET ETTER LILLEHAMMER KOMMUNE – BYINGENIØRKONTORET, U-0001

påtalte mangler og utbedring av disse. I tillegg ble det ført fortegnelser over bygninger som måtte antas å være brannfarlige.⁹

I tillegg til de kommunale arkivkildene om brannvesenet, finnes det gode kilder, som de såkalte brann-takstprotokollene¹⁰, som kan utdype dette mer. Disse kan du lese mer om i neste nummer av *Slekt og Data*.

HVORDAN KAN DISSE OPPLYSNINGENE BRUKES I SLEKTSFORSKNING?

Det er vanskelig å konkludere med at arkivene etter teknisk etat er lette å bruke som kilder til slektsforskning. Selv om det kan være noen personopplysninger her og der, er det ikke noe som er ført fullt ut. I tillegg er det byene som stort sett har relevant arkivmateriale. På landsbygda hadde man ikke samme krav til regulering og kontroll. De tekniske arkivene kan si noe om boliger, bygninger, eiendommer og hvordan den historiske ut-

viklingen på akkurat det stedet har vært. Det vil si at man kan finne utfyllende informasjon om boforholdene til for eksempel dine oldeforeldre: Størrelsen på huset, romfordeling og når boligen ble tilkoblet det kommunale vann- og kloakknettet. Med en sammenstilling av opplysninger fra flere andre kilder som pantebøker, brann-takstprotokoller eller utlodningsprotokoller i forbindelse med et skifte¹¹, kan man finne ut hvordan boforholdene til nettopp dine oldeforeldre var.

Vi gjør oppmerksom på at mange av de gamle kommunale arkivene dessverre har gått tapt. Det er mange årsaker til dette tapet. For eksempel har brann, dårlig oppbevaringsforhold og en oppfatning av at arkivene har vært private, ført til ukomplette arkiver. De kommunale arkivene er underlagt et regelverk, og dermed kan et arkiv være klausulert eller underlagt taushetsplikt. Kontakt arkivet som oppbevarer arkivmaterialet du vil ha tak i, for å få svar på hvilke innsynsregler som gjelder akkurat for dette materialet. ■ ■

⁹ Ibid: 222–223

¹⁰ Branntakstprotokollene er avlevert til statsarkivene, i dag Arkivverket.

¹¹ Disse kildene er avlevert til statsarkivene, nå Arkivverket.

Kommunal politikk

Har du ein forfar eller ei formor som var aktiv i lokalpolitikken? Då finst det mykje interessant informasjon å hente ut frå arkiva etter kommunalt styre og stell. I desse kan du også finne spor etter mange andre i lokalbefolkninga.

■ KJERSTIN RISNES
■ Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane

«Eg veit at bestefaren min var med i kommunalt styre og stell frå tidleg på 1900-talet. Kvar kan eg gå for å finne opplysningar som fortel meg kva han verv han hadde, når han vart vald inn og så vidare? Kan de hjelpe meg?»

På Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane er vi ikkje ukjende med slike førespurnader. Med jamne mellomrom får vi ulike spørsmål som gjeld kjelder til kommunalpolitisk deltaking. Det er ikkje berre slektsgranskarar som etter-spør slike opplysningar, det gjer også kommunane. I samband med Stemmerettsjubileet i 2013, til dømes, var det mange kommunar som ynskte å vite kven som var fyrste kvinneleg kommunestyrerepresentanten i deira kommune, når dette skjedde, kor lenge vedkomande sat der og liknande. I dei kommunale arkiva vil det vere gode høve til å få dokumentert politisk aktivitet ved å gå til arkiva etter dei kommunale organa. I denne artikkelen vil arkiv knytt til val vere sentrale, likeeins formannskap og kommunestyre, som dei viktigaste kommunalpolitiske styringsorgana. Kommunal politikk er eit stort og komplisert område. Dette skuldast store endringar og skifte mellom statlege og kommunale aktørar. Det følgjande vert difor berre ein sveip gjennom feltet.

DET KOMMUNALE SJØLVSTYRET FØR FORMANNSKAPSLOVENE AV 1837

Tida før formannskapslovene vart vedtekne handla i stor grad om embetsmannstying med innslag av folkeleg representasjon gjennom utvalde, men ikkje valde menn. Skule- og fattigkommisjonane i byane og på landet var

på sett og vis forløparen til det kommunale sjølvstyret. I fleire byar var det også borgarutval med borgarmøte som gav råd til og samhandla med statens representant, magistraten. I landdistrikta var innslaget av folkeleg styring langt mindre, med unntak av dei mennene som sat i kommisjonane, leia av lensmann og prest.

KOMMUNESTYRE OG FORMANNSKAP

Gjennom formannskapslovene av 1837 fekk vi no alminnelege kommunar med valde styringsorgan som

■ Kvinnene kom for fullt inn i kommunepolitikken på 1950-talet. Åshild Mælvær (1914–2002) frå Flora kommune var mangårig kommunepolitkar både i Kinn og Flora kommune. DATERING: CA 1932–1934. FOTOGRAF: FOTOGRAFMESTER MALVIN N. HORNE, FLORØ

Anna Herland (1913-1990) frå Solund kommune vart landskjend då ho i 1955 vart vald som ein av dei første kvinnelege ordførarane i Noreg. DATERING: 1955-1960. FOTOGRAF: DAGFINN REIAKVAM

formannskap og kommunestyre, og ei breiare demokratisk styringsplattform. Det var i realiteten to formannskapslover, ei for by og ei for land. Hovudårsaka til at det vart to ulike lover, altså at dei er formulerte ulikt, er fordi dei skulle gjelde to ulike administrative einingar. Til dømes: Mange byar hadde ein forløparen til formannskapet gjennom eit borgarutval/byråd. Byane hadde også ein statleg administrativ representant gjennom magistraten. På landet var det ingen forløpar til formannskapet. Fyrst i 1954 kom det ei felles kommunelov for heile landet.

Kommunane vart organiserte etter mønsteret før 1837, der kjøpstadar, ladestadar og prestegjeld på landsbygda utgjorde formannskapsdistrikta. På landet kunne eit prestegjeld innehalde fleire soknekommunar, som hadde sjølvstyre i saker som galt soknet. Fyrst i 1951 vart desse avvikla. Generelt sett kan ein seie at den gamle og nye kommunalforvaltninga i mange år fungerte parallelt, men også delvis saman. Kommisjonane, til dømes fattig- og skulekommisjonane, fungerte i mange år delvis uavhengige av formannskap og kommunestyre for lovene frå midten/slutten av 1800-talet gradvis overførte makt og mynde til dei folkevalde organa.

ARKIV ETTER FORMANNSKAPET

Føremålet med formannskapsarkivet er primært å dokumentere den kommunale drifta gjennom vedtaka som formannskapet og kommunestyret gjorde. Kommunikasjonen mellom kommunen og innbyggjarane har sjølvsagt vore tovegs. Materialet viser difor når kommunen vender seg til einskildpersonar, men også det motsette. Formannskapsarkivet omfattar både aktiviteten til formannskapet og kommunestyret, og består mellom anna av møtebøker for formannskap og møtebøker frå andre nemnder og utval. Er du på leit etter personar som har hatt verv i kommunen, er det møtebøkene for formannskap og kommunestyre (formannskapsprotokollane), samt møtebøkene for kommunale ombod som er dei mest aktuelle arkivseriane å leite i.

FORMANNSKAPSPROTOKOLLANE

Formannskapsarkivet er spekka med personopplysningar som kan vere nyttige for slektsgranskarar, og møtebøkene er ei rik kjelde i så måte. Denne serien er som regel komplett i dei eldre arkiva. Kor utfyllande opplysningar ein vil finne i møtebøkene vil variere, men i følgje for-

Du kan finne mykje spennande i formannskapsarkiva. Dette oppropet vart levert til Farsund sitt formannskap i 1909. Her seier «den overveiende flerhed av byens mødre» at dei ynskjer at kyrkjeklokkene skal ringe også klokka sju i sommarmånadene. Dette blei nemleg gjort i vinterhalvåret, med føremål om å kalle alle ungar heim for kvelden. Formannskapet beslutta at klokkingninga skulle utvidast til månadane frå september til og med april. Borna skulle «ringast inn» klokka åtte. Farsunds kvindesagsforening og byens mødre måtte dermed innsjå at oppropet deira ikkje hadde vunne heilt fram hos byen sine folkevalde.

FOTO/KJELDE: INTERKOMMUNALT ARKIV I VEST-AGDER IKS (IKAVA)

Navn	Ønsker de ringning og på som- mervinter?	Ønsker de ringning sommer- ferien?	Klokketide April september	Klokketide des. Mar. til August
Olivia Andreassen	ja	ja	7	9
Ingrid Thorskildsen	ja	ja	7	9
Selma Andreassen	ja	ja	7	9
Marie Samuelsen	ja	ja	7	9
Hanne Krestmann	ja	ja	7	9
Kristine Vilhemsen	ja	ja	7	9
Sofie Saltegen	ja	ja	7	9
Amalia Abrahamson	ja	ja	7	9
Josefine Nielsen	ja	ja	7	9
Gyrdne Olsen	ja	ja	7	9
Rikke Ringvold	ja	nei	8-7	9
Talthe Tollisen	ja	nei	8	nei
Rikke Jensen	ja	ja	7	9
Theodora Andreassen	ja	ja	7	9
Emma Winstrup	ja	ja	7	9
Alvilda Bendtsen	ja	ja	7	9
Tonate Samstad	ja	ja	7	9
Abilde Hansen	ja	ja	7	9
Antonie Sandnes	ja	ja	7	9
Bobette Jannessen	ja	ja	7	9
Gyrdne Jacobsen	ja	ja	7	9
Margit Rasmussen	ja	ja	7	9
Louise Ulbøge	nei	nei		

Christiania formannskap på Frognerseteren i 1908. FOTO: UKJENT/OSLO MUSEUM

mannskapslovene skulle møtebøkene innehalde referat frå møtet med underskrifter frå dei frammøtte. Dette gjaldt både formannskap- og kommunestyremøta. Frammøtet vart nøye dokumentert, og dersom nokon hadde fråfall går det også fram kven som var vararepresentant. I møtereferata frå kommunestyret vil val av representantar til formannskapet og kommunestyre også vere dokumenterte i samband med valperiodane. Frå 1896 vart det innført listeval. I møtereferata kan vi no finne kva parti eller politiske grupperingar som leverte inn lister, kven som stod på listene, og kven som fekk plass i kommunestyret og formannskapet. Likeeins val av ordførar og varaordførar. Ofte går stemmetalet også fram. Dersom ein skulle vere på jakt etter korleis dei ulike kommunestyrerepresentantane stemde i dei ulike sakene, vil også dette gjerne stå i referatet. I møtebøkene etter kommunestyret vil det også gå fram kven som vart valde inn i dei mange ulike styra, nemndene og utvala. Det kunne vere fattigstyret, skulestyret, likningskommisjon, vegnemnd, brannstyre, skognemnd og liknande. Nokre av desse var ad hoc-prega, andre permanente. Av og til kan det finnast alfabetisk saksregister fremst i møtebøkene eller som eigne registerprotokollar.

KOMMUNALE OMBOD OG VERV

Protokollar over kommunale ombod og verv vil også gjje ei god oversikt over kven som vart valde inn i kommunestyre og formannskap og kven elles som

hadde kommunale verv. Opplysningane er detaljerte, og her vil ein finne namn, yrkestittel, eventuelt kva parti eller liste dei representerte, kva sokn dei høyrde til og kva periode dei var valde for. Desse protokollane har eit alfabetisk register som viser dei mange nemndene, utvala og råda som har vore ein del av kommunen sitt virke. På ein enkel måte kan ein finne alle dei personane som har delteke i lokaldemokratiet på ulike nivå, nokre som politisk valde, medan andre vart valde av kommunestyret av di dei var sett på som kompetente til å ha ulike verv og funksjonar.

KOMMUNALE VAL

Kommunal stemmerett er sjølvstøtt og sentralt når det gjeld val. For å kunne stemme og bli politisk vald, måtte ein ha stemmerett. Fleire hadde stemmerett til kommunale val enn stortingsval, men i 1837 var røysteretten enno eit privilegium for dei få, mellom anna knytt til eigedom, kjønn og inntekt. Gradvis vart stemmeretten utvida, og i 1901 fekk menn full kommunal stemmerett, kvinner i 1910. Når ein til dømes går til arkiva for å finne kvinner som har delteke i det kommunalpolitiske livet, må ein kjenne stemmerettsreglane.

Korleis dei kommunale vala har vore organiserte og administrerte har hatt konsekvensar for kvar ein finn arkiva. I byane stod magistraten, den statlege administrasjonen, og formannskapet føre både stortingsvala og kommunevala fram til 1922 då magistratembetet vart

lagt ned. Fyrst i 1898 fekk landkommunane valstyre for kommuneval og i 1900 for stortingsval. Tidlegare hadde det vore soknepresten som stod for stortingsvalet og futen/lensmannen som styrte kommunevalet. Etter 1900 fekk lensmannen ansvar for også stortingsvalet, saman med den nyoppretta kommunale manntalsnemnda og formannskapet. Kommunevalet på landet vart styrt av lensmann og formannskapet/formennene i dei ulike sokna, som utgjorde det kommunale valstyret.

Frå 1837 til 1896 var valperioden på fire år, men det skulle haldast val kvart andre år. Halvparten av representantane og formennene skulle då gå ut. Frå 1896 til 1947 vart valperioden på tre år, men under krigen vart det ikkje halde val. I 1947 vart valperioden igjen fire år slik han er i dag. Frå 1837 til 1896 vart kommunevalet halde i to omgangar, eitt val på formenn og eitt på representantar, men frå 1896 vart det kommunestyre som sjølv valde formannskapet.

SENTRALE VALARKIV

For byane vil magistratarkivet vere heilt sentralt fram til 1922 og skal vere å finne i statsarkiva. For landkommunane vil valarkiva før 1898 som regel finnast i preste- og/eller lensmannsarkiva. I og med at presten og lensmannen hadde ein sentral posisjon ved vala også etter den tid, kan heile eller delar av valstyret også vere å finne på eit statleg arkiv. Vi ser at det er kommunar som har svært mangelfulle valarkiv. Om dette skuldast at det er blitt borte eller har hamna på ein statleg arkivinstitusjon i staden for ein kommunal er uvisst.

Valstyret sitt arkiv vil vere nyttig. Etter 1898 skal dette som regel vere å finne i kommunale arkivinstitusjonar. Arkivet kan innehalde møtebøker, manntal, valbøker journalar og sakarkiv, men det er møtebøkene som vil vere mest nyttige her. Valstyret har ofte nytta same protokollane uansett val, og det kan difor

vere vanskeleg å skilje ut dei ulike arkiva for valstyra som gjeld stortingsval, kommuneval og andre val. Det vil likevel fort gå fram kva som er kva, når ein les i protokollane. Her vil det mellom anna gå fram kven som stiller til val, ofte med yrkestittel, eventuelt parti eller liste, kva sokn dei stiller for, kandidatstemmer, klager og kven som har røysta på førehand.

Valbok eller valprotokoll vert ført i samband med val og viser mellom anna lister, kandidatar og stemmetal. Når det gjeld manntalet, viser den kven som hadde stemmerett. Dei eldre protokollane viser også gjerne kven som har gått ut av manntalet ved til dømes død, eller ved sal av eigedom i den perioden dette var ein føresetnad for å ha stemmerett og stå i manntalet.

TIPS TIL SLUTT

Dei arkiva som er trekte fram her, vil ofte innehalde mykje av dei same opplysningane. Men som tidlegare nemnt, dei kommunale arkiva kan vere svært ufullstendige, og det er difor viktig å vite kvar ein alternativt kan gå om det er mange lakunar i eitt arkiv. Altså når det er tomrom eller hol i eit arkiv eller serie. Vi ser til dømes at mange valstyre berre har ei møtebok der det skulle vere fleire, eller at dei manglar alt med unntak av manntal.

Å bruke kommunale arkiv kan såleis vere eit spanande puslespel. Eit råd godt kan vere å starte på ein kommunal arkivinstitusjon med protokollane over ombod og verv, deretter møtebøkene til valstyret og kommunestyret. ■ ■

KJELDER OG LITTERATUR

- Sogndal kommune. Valstyret. Valprotokoll 1898–1955
- Davik kommune. Formannskapet. Protokoll over kommunale ombod og verv 1919–1940
- Leikanger kommune. Formannskapet. Møtebok kommunestyret 1884–1902
- Mykland, Liv og Kjell Olav Masdalen. *Administrasjonshistorie og arkivkunnskap: Kommunene*. Universitetsforlaget AS 1987.

**Trykk av
slektsbøker
i stivbind.**

**Meget gode
priser.**

Trykk i Baltikum
styrt fra Oslo – fritt levert
hele Norge

**Forskningssjef
Jan Nossen sier:**

**Moro å få slektshistorien
trykket hos Interface Media.**

Veldig flott resultat.

**Flere i slekten ville ha
mange eksemplarer!**

**[https://www.facebook.com/
slektoghistorieboker/](https://www.facebook.com/slektoghistorieboker/)**

Interface Media
Stålfjæra 16, 0975 Oslo
interfacemedia.no

Stortingsarkivet

Stortingsarkivet er et av Norges viktigste arkiv og oppbevarer noen av de avgjørende dokumentene i norsk historie etter 1814. Grunnloven fra 17. mai og November-grunnloven i 1814 oppbevares i Stortinget, sammen med edene en ny konge avlegger for Stortinget. Disse er blant de største klenodiene i arkivet. I denne artikkelen kan du lese mer om hvordan du kan bruke arkivet i din slektsforskning.

■ MARTHE HOMMERSTAD
■ Stortingsarkivet

Grunnloven fra 1814 bestemte at Stortingets forhandlinger skulle offentliggjøres, og det er Stortingsarkivet som har ansvaret for dette. Vi tar vare på kildene til vår parlamentariske historie fra Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814 og til Stortingets arbeid i dag. Imidlertid er det viktig å vite at arkivene etter Regjeringen og de-

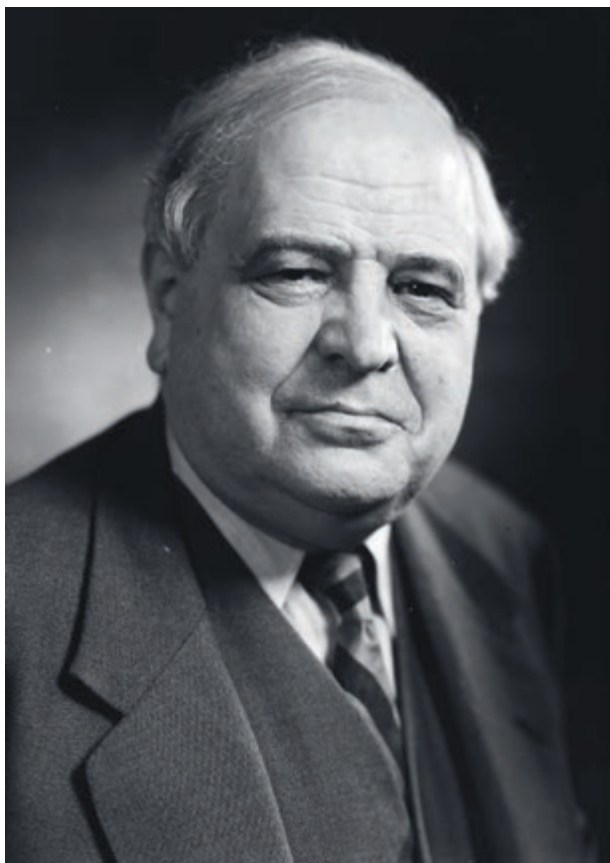
partementene er arkivert i Riksarkivet på Sognsvann. Det er også tilfeller hvor materiell fra Stortinget har blitt oversendt Regjeringen hvis det har vært del av en lengre lovprosess.

DIGITALT TILGJENGELIG FRA 2013

I 2013 ble alle de trykte stortingsforhandlingene og dokumenter fra 1814 til 2005 digitalt tilgjengelig på stortinget.no og Nasjonalbibliotekets nettportal Statsmaktene. Alle dokumenter etter 2005 er selvfølgelig også tilgjengelige på nett. Hovedvekten av arkivene er fritt tilgjengelig – også tidligere referater fra hemmelige møter, og den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen blir som regel offentliggjort etter en drøy generasjon.

BREV, FORSLAG, SØKNADER OG VEDLEGG

Arkivet har også en stor andel materiale fra 1814 og frem til i dag som ikke har tilhørt den offisielle politiske saksgangen. Dette er alt fra brev fra enkeltpersoner og grupper, forslag, søknader og vedlegg. I dag vil det for eksempel også omfatte alle høringsinnspill som komiteene mottar når de behandler saker. Dette er i mindre grad digitalisert, men Stortingsarkivet arbeider med å få dette bedre tilgjengelig på arkivportalen.no.

Carl Joachim Hambro var innvalgt på Stortinget mellom 1919 og 1957, og hadde mange roller der. Hos Stortingsarkivet kan du finne politikerportretter fra de 200 siste årene. FOTO: ATELIER RUDE/OSLO

Stortingsmøte i 1925. FOTO: ANDERS BEER WILSE/OSLO MUSEUM

Lyddopptak fra stortingsmøter finnes fra 1989/1990 og høringer fra 1995/1996. Fra 2006 er det videoopptak, og videoopptakene fra 2010 er tilgjengelig i Stortingets videoarkiv på hjemmesidene.

Arkivmaterialet gjenspeiler først og fremst behandlingen av politiske saker og de politiske prosessene på Stortinget. Et eksempel er arkivene etter arbeidet med de Castbergske barnelovene som ble vedtatt i 1915, og som i 2017 ble innlemmet i UNESCOs register over verdens dokumentarv. Men arkivet har også materiale som kan være av interesse for slektsforskere.

HAR DU EN STAMFAR ELLER STAMMOR SOM VAR STORTINGSREPRESENTANT?

Mange har en stortingsrepresentant blant sine forfedre, og for å få vite mer om vedkommendes gjøren og laden som politiker vil Stortingsarkivet være et naturlig sted å oppsøke. Det er flere måter man kan finne ut av hva de har vært opptatt av, og det beste utgangspunktet er registrene som utarbeides av arkivet; hovedregisteret og taleregisteret. Hovedregisteret gir en oversikt over hvilke saker som har blitt behandlet på de enkelte stortingene, registrert etter emne.

Taleregisteret er kanskje den enkleste inngangen til de enkelte representantene. Fra 1857 har Stortinget produsert sine egne referater fra stortingsmøtene. Dette betyr at innleggene til representantene er registrert, og det henvises til deres forslag og spørsmål. Fra perioden før er det litt mer krevende å finne frem til enkeltrepresentanter, men en inngang er registrene fra de enkelte stortingene, hvor det også er personregistre. Det er også mulig å gjennomføre fritekstsøk i hovedregisteret på personer, og man vil da få treff på både representanter og andre som har blitt referert til i stortingssalen.

I 2012 markerte Stortinget at det var 100 år siden den første kvinnelige representanten, Anna Rogstad, møtte på Stortinget. Kunnskapen om hennes politiske arbeid ble i den sammenheng nettopp funnet gjennom de forskjellige registrene.

BIOGRAFIOPPLYSNINGER PÅ NETT

Stortinget har lagt ut biografiopplysninger om stortingsrepresentanter fra 1945, hvor det også står i hvilke komiteer de arbeidet og hvilke perioder de var innvalgt. For perioden fra 1814 til 1940 er det NSDs Politikerarkiv som gir oversikt over representantene og hvilke perioder de var innvalgt, og etter 1903 finner man også informasjon over komiteer. NSDs Politikerarkiv finnes på nsd.no. Hvis man ønsker mer informasjon om representanter før 1903 anbefales oppslagsverket *Stortinget og Statsraadet 1814–1914* av Tallak Lindstøl, som inneholder oversikter over de enkelte storting, og biografier om stortingsrepresentantene. Denne finner du på Nasjonalbibliotekets nettsider.

I stortingsbygningens korridorer henger det portretter av alle møtende representanter gjennom over 200 år. Disse er også digitalt tilgjengelige, og trenger man et portrett vil man for perioden etter 1945 finne de på stortinget.no. For perioden før 1940 kan man kontakte arkivet direkte.

HVEM ANDRE KAN DU FINNE I ARKIVET?

Det er et kjent fenomen at folk skrev til styresmaktene. Før 1814 skrev de til kongen i København, og etter 1814 skrev de til kongen i Stockholm. Men de skrev også til Stortinget. Selv om du ikke har noen i slekten som har vært representant på Stortinget, kan de derfor fortsatt ha etterlatt seg spor i arkivene.

En stor del av arkivets uttrykte materiale stammer fra enkeltpersoner eller grupper. Det kan være alt fra forslag til forbedring eller protester mot lover, pensjonssøknader, valgklager og underskriftskampanjer. Mange av disse er nevnt i registrene og kan søkes etter digitalt i hovedregisteret, men brevene er som regel ikke fullstendig referert, og finnes derfor kun i arkivets magasiner.

Imidlertid er det ikke alltid det kommer frem fra registeret om din slektning har skrevet under eller sto bak henvendelser. Men vet du at vedkommende var aktiv og engasjert i politiske saker så kan det godt hende du vil finne han igjen med litt detektivarbeid og et besøk på lesesalen.

KVINNESTEMMERETT

En av de mest spennende kildene til norsk stemmerettshistorie er underskriftskampanjene for kvinnelig stemmerett i 1890 og 1907 med til sammen 22 500 underskrifter, samt kampanjen i 1905 om unionsoppløsningen med Sverige med overveldende 300 000 underskrifter.

Kampanjen i 1890 ble satt i gang i sammenheng med den første behandlingen av kvinnelig stemmerett, og det var Kvindestemmerettsforeningen som sto bak. Til sammen skrev drøyt 4500 under oppropet om at kvinner som ellers ville vært kvalifisert til stemmerett skulle få det.

Underskriftskampanjen i 1905 var et svar på at kvinnene ikke fikk delta i folkeavstemningen som avgjorde om Norge skulle gå ut av unionen med Sverige. Landskvindestemmerettsforeningen sto i hovedsak bak og organiserte innsamlingen som i løpet av et par hektiske augustuker førte til nesten 300 000 underskrifter. Denne aksjonen strakte seg langt utover de organiserte kvindestemmerettsforeningene, og var et sterkt bevis på kvinners evne og vilje til å engasjere seg politisk.

Da alminnelig stemmerett for kvinner ble behandlet i 1907 kom det også inn underskriftslistene, selv om det på ingen måte kunne måle seg med omfanget i 1905 – det var «kun» 18 000 underskrifter denne gangen.

Vil du vite om din stammor skrev under i en av disse kampanjene kan du finne ut av det. Alle listene er lagt ut digitalt på stortinget.no, og listene fra Oslo i 1905 er også transkribert.

BESØKE STORTINGSARKIVET?

Stortingsarkivet har egen lesesal, og ønsker du å besøke Stortingets arkiv er det mulig etter avtale. Du må derfor kontakte arkivet på e-post eller telefon i forkant for å avtale tidspunkt og bestille arkivmateriale. ■ ■

■
Noen få dager før spørsmålet om stemmerett for kvinner skulle behandles for første gang, mottok Stortinget en adresse fra Kvindestemmerettsforeningen og 4533 underskrifter til støtte for grunnlovsforslaget. Her er en av underskriftslistene.
FAKSIMILE: STORTINGSARKIVET/STORTINGET.NO

2034 - 2053

Til Norges storting!

I tillid til, at det vil blive erkjendt som en uretfærdighed, at de nugældende love udelukker norske borgere fra at udøve sine borgerrettigheder blot paa grund af deres køn, og i overbevisningen om, at det er skadeligt for landet, at kvinderne holdes borte fra deltagelse i samfundsarbejdet — andrager undersignede norske kvinder stortinget om, at der i først kommende tingperiode maa have vedtaget en grundlovsforandring, hvorved de af vort lands kvinder, som opfylder grundlovens stemmeretsbetingelser, erholder stemmeret.

Navn.	Opholdssted.
Charlotte Næss	Nygård Bergen
Elvire Hauge	Nygård Bergen
Berth Vianth	Nygård Bergen
Lene Foyh.	Smørsalmending Bergen.
Anna Spørck	Smørsalmending Bergen
Andrea Andreassen	Smørsalmending Bergen
Olav Blaaen	Nygård Bergen
Olivia Blaaen	Nygård Bergen
Rebecka Blaaen	Nygård Bergen
Fri Marie Nielsen	Nygård Bergen
Marie Olsen	Kudvangen Bergen
Lene Olsen	Kudvangen Bergen.
Hanne Pettersen	Nygård Bergen.
Petra Pettersen	Nygård Bergen.
Signe Pettersen	Nygård Bergen.
Heldur Pettersen	Nygård Bergen.

Nasjonalbibliotekets privatarkiver

Hos Nasjonalbiblioteket kan du finne historien til tusenvis av personer. I denne artikkelen viser vi deg hvordan du kan spore opp livet til en person gjennom å bruke deres rikholdige samling.

■ JOHANNE OSTAD
■ Nasjonalbiblioteket

Personen vi skal bruke som eksempel er Ragnhild Tollefsdatter Kåta. Hun ble født på Kåtaeiets gård i Vestre Slidre i 1873. Ragnhild hadde mange yngre søsken, og vokste opp under relativt fattige kår. Et vanlig liv i Norge på 1800-tallet.

Men Ragnhild var ikke vanlig! Hun skulle vokse opp til å bli en kjent person i sin samtid. Ragnhild var nemlig både døv og blind, men lærte utrolig nok likevel å snakke. Hennes historie inspirerte Helen Keller, slik at også hun fikk lære å snakke. Men Ragnhild var først.

Ragnhild
Kåta og Elias Hofgaard.
Læreren som lærte henne å snakke.
FOTO: UKJENT/DOMKIRKEODDEN

FINNER RAGNHILD I BØKER OG AVISER

Det første stedet vi går for å lete etter Ragnhild er på **nb.no**. Her får man opp digitaliserte bøker, aviser og tidsskrifter som inneholder søkeordet «Ragnhild Kåta».

Vi får opp totalt 237 treff når vi søker etter Ragnhild i denne samlingen. Mange av treffene er avisartikler. Ragnhild fikk mye oppmerksomhet i sin samtid, blant annet etter et møte med forfatteren Hallvard Bergh. Han møtte tilfeldigvis Ragnhild da han var på besøk i Vestre Slidre, og ble grepet av historien hennes. Senere skrev han et gripende innlegg i *Verdens Gang*, som senere ble trykket i mange andre aviser. Innlegget førte til en stor innsamlingsaksjon som gjorde at Ragnhild fikk mulighet til å reise til Hamar døveskole. Dit kom Ragnhild som 14-åring, og hennes utdanning kunne begynne.

Basert på kunnskap fra inn- og utland, hadde bestyreren på skolen, Elias Hofgaard, utviklet sin egen metode for å lære døvblinde å snakke. Metoden var banebrytende, og det kom stadig besøk fra andre som ville se de imponerende resultatene av arbeidet. Dette ble også omtalt i mange aviser.

FÅ TILGANG HJEMMEFRA

Mange av treffene på **nb.no** kan man få tilgang til hjemmefra, det gjelder materiale der rettighetene er klarert eller materialet har blitt fritt tilgjengelig. For å få tilgang til annet materiale må du reise til Nasjonalbibliotekets lokaler eller ditt lokale bibliotek for å lese. Om biblioteket ditt ikke har fått satt opp tilgang ennå, kan de kontakte Nasjonalbiblioteket for å få dette. Fra utlandet er det begrenset tilgang til materialet. Du kan se hva som finnes i samlingen, men ikke det digitaliserte materialet.

Handwritten letter on aged paper, likely the one mentioned in the text as being written by Ragnhild Kåta to Hallvard Bergh.

Handwritten letter on aged paper, likely the one mentioned in the text as being written by Ragnhild Kåta to Hallvard Bergh.

Dette brevet skrev Ragnhild Kåta til støttespilleren Hallvard Bergh. Hun forteller at hun ikke vil tilbake til skolen på Hamar. Brevet er hentet fra Nasjonalbibliotekets digitale tjeneste Hanske.

Ragnhild Kåta er kanskje ikke så kjent i Norge i dag, men hun fikk mye omtale i sin samtid. Her er for eksempel dødsfallet hennes omtalt på førstesiden til avisen 1ste Mai, 14. februar 1947. Utgaven finnes digitalt tilgjengelig på Nasjonalbibliotekets nettsider.

Det neste stedet vi går for å lete etter en persons livshistorie, er på siden nb.no/nbsok. Her får man treff på enda flere samlinger, samt materiale som ennå ikke er digitalisert. Dersom du finner noe interessant her, kan du få tilgang til dette i Nasjonalbibliotekets lokaler. På sikt skal all informasjon i nb.no/nbsok være tilgjengelig via nb.no, men foreløpig er det nødvendig å bruke begge adressene. Du søker i det hvite feltet helt øverst. Om du trenger hjelp kan du ta kontakt med veiledningen@nb.no.

FINN BREV I HANSKE

Når man gjennomgår materialet som er fremkommet så langt, vil man finne den ene solskinnshistorien etter den andre om Ragnhild. Og historien hennes var på mange måter virkelig en solskinnshistorie! Men kanskje ikke bare det?

Det er fortsatt flere steder å lete etter informasjon. En viktig søketjeneste er Nasjonalbibliotekets private arkiver. Man finner informasjonen via nb.no/nbsok, men det er kanskje enklere via arkivens egen søkeportal Hanske: nb.no/hanske. Her får vi opp totalt åtte treff når vi søker etter «Ragnhild Kåta».

Flesteparten av treffene er i brev, og noen av dem er digitaliserte. Resten av treffene må man besøke Nasjonalbibliotekets lesesal for å kikke på. Tre av brevene vi finner er skrevet av Ragnhild selv. I ett av dem skriver hun at hun ikke vil tilbake til skolen fordi hun mistrives. Det er altså ikke bare solskinn i historien om Ragnhild Kåta, viser det seg, og vi får igjen bevisst at det alltid er viktig å bruke flest mulig kilder når vi skal spore opp livet til en person.

PERSONER SKJULT I ANDRES ARKIVER

Når vi søker frem disse brevene, er det verdt å merke seg at disse dukker opp i arkiver etter andre personer enn Ragnhild selv. Hun har ikke noe eget arkiv hos Nasjonalbiblioteket. Dette kan gjelde for veldig mange andre personer også. Kanskje du finner et fanbrev fra en av dine slektninger, i arkivet etter en kjent forfatter? Eller et brev der det blir spurt om penger i arkivet etter en rik og velholden forretningsmann?

Det er heller ikke alle arkiver som er registrert i Hanske, så om du ikke får opp noen treff kan du ta kontakt med seksjon for sjeldne bøker og privatarkiv og høre om det likevel finnes arkivmateriale etter den du leter etter. Du treffer dem på spesiallesesalen@nb.no

ARKIVENE TIL NASJONALBIBLIOTEKET

Nasjonalbiblioteket har flere tusen arkiver etter privatpersoner i samlingen sin. Du kan lese mer om privatarkivene til Nasjonalbiblioteket i *Slekt og Data 3-2017*, som du finner på nettsiden vår.

Hva hørte våre forfedre og -mødre?

Familiehistorier er stort sett lydløse. Vi har gjerne en del fakta om våre forfedre, ofte noen bilder og kanskje vet vi noe om hvilke omgivelser de levde i. Men hvordan lydmiljøet rundt dem høstes ut, er det gjerne ikke så mange som vet. I denne artikkelen skal vi prøve å gi noen svar.

■ FRANK MEYER

■ Historiker, dr. phil., dr. art., redaktør for boka *Norges lyder. Stabbursklokker og storbykakofoni* ■ frank.meyer.oslo@gmail.com

For å få mer kjøtt på beinet i slektshistorien, kan alle slags opplysninger om slektas sanselige omgivelser være av interesse. Her vil jeg bare gå inn på en av våre sanser, nemlig den akustiske, og spørre: Hva var det forfedrene

og -mødrene hørte? Helt generelt kan vi forsøke å samle inn mest mulig informasjon om hjemmene og lokalsamfunnene som slektningene våre levde i og tenke langsmed fire ulike skillelinjer.

På bildet ser vi Grønland torg i Oslo anno 1937. Lydnivået her må tidvis ha vært høyt. FOTO: CONRAD M. BRINGE/OSLO MUSEUM

Lyden av hestesko mot brostein, slynget mellom bygårder, kunne være støyende for bybefolkningen. Her fra Pilestredet i Oslo. FOTO: HANS RENER BRUUN/OSLO MUSEUM

BYGD OG BY

En første skillelinje vil ofte gå mellom lydmiljøer i bygd og by. På bygda var det vanligvis færre lydkilder før i tida, det vil si at det også var enklere å skille mellom ulike lyder, og til dels over store avstander. Bortsett fra enkle mekaniske redskaper i jord- og skogsbruket, var de fleste lydkildene naturlige. For eksempel lyder av skvulpende bølger, øredøvende fosser eller skummende stryk. Av hylende vind eller fredelige dyr som var typiske for stedet. Forskjellene kunne likevel være store. Bare tenk på hvilke enorme akustiske opplevelser som skiller våre vindutsatte kyster på Møre, Helgeland og i Varanger fra de mer vindfattige stedene Sauda, Drammen, Flisa og Karasjok! I tillegg til slike naturlige lydkilder kom lyder fra datidas mobiltelefoner: Bjeller, kirke- og gårdsklokker, som ga viktige signaler til alle som var innen hørevidden.

LO-FI-AKUSTIKK I BYENE

I motsetning til bygenes hi-fi-akustikk, var byene som regel prega av lo-fi, det vil si at det ikke var lett å skille lydkilder fra hverandre. Det var snakk om storbykakofoni også i gamle dager. For eksempel var bo- og arbeidskvartaler ikke klart atskilt fra hverandre i byer, og med

litt uflaks kunne du ha en støyende smed som nabo. Det var også dyr i byen. Mjauende katter, som skulle ta seg av de mer stillegående gnagerne, bjeffende vakthunder, vrinskende hester til transport og ikke minst kakkende fjærkre, grytende griser, brekende sauer og rautende kyr. Bydelen Grønland i Kristiania var en akustisk smeltedigel lenge før våre dager. I mellomkrigstida var det daglig en øredøvende blanding av redselsfulle skrik fra tusenvis av dyr på vei inn i slakteriene. Fulle sjøfolk og politi. Kjøpmenn og -kvinner på torget. Varebiler på tomgang. Med mer. Byggematerialene og byggeskikken spilte også en viktig rolle for lydmiljøet i byene. Trebygninger, som for eksempel er utbredt mange steder på Sørlandet, kastet lyden i mindre grad fram og tilbake enn steinbygninger, som er utbredt i for eksempel Bergen eller Ålesund. Gater av jord dempet lyden, mens hestesko og hjul med metallbeslag på brostein ga en uutholdelig reverberasjon; et fler- eller mangedobbelt ekko. Ikke minst var det ofte et virvar av menneskelige stemmer i byene. Det var også vanligere å høre ulike dialekter og fremmede språk, som finsk, russisk, svensk, dansk og russisk, på torgene i byene enn på tunene på bygda. Men selvsagt; ingen regel uten unntak.

UTEN- OG INNENFOR HJEMMENE

Også lyden på hjemmebanen var ulik og kan utforskes. Økonomiske forhold spilte en viktig rolle for de akustiske opplevelsene i de tusen hjem. Klokkenes tikk-takk ble hørbart smått om senn hjemme hos de aller rikeste, det vil si redere, skogeiere, storbønder og kjøpmenn, på 1600-tallet. Både de som hadde råd til det, og de som ikke hadde det, tok til å kjøpe stueur. Dette var til dels digre ståklokker, som skulle kaste glans over eieren. Det var prangende forbruk, særlig når de også inneholdt spilleverk som kunne avspille korte melodier. I lista over dødsboet etter Kirsten Olofsdotter, som eide en bondegård, fant forskeren Mats Krouthén et slikt ur som var taksert til 90 daler. Det vil si halve verdien av hele gården, ni ganger verdien av den beste hesten eller tilsvarende verdien av godt og vel 20 kyr. Byggeforhold og byggematerialene spilte også en rolle for interiørlydene. Vanlige bønder, husmenn og arbeidsfolk var nødt til å bo billig, og det innebar som regel at stua var full av unger i alle aldre. I mellomkrigstida pleide bonden på gården Stavheim Søndre i Lesja å sove i en time på stuegulvet etter middag, mens ti unger lekte under, over og omkring ham. Også hos fattigfolk i byene var det mange unger, og i tillegg var det dårlig lydisoleringen mot omverden i bygårdene. I 1933 påpekte en anonym

forfatter i *Plan. Tidsskrift for boligspørsmål*, utgitt av Socialistiske arkitekters forening, følgende:

«En leiegård som registrerer dagliglivets små hendelser gjennom 3 etasjer og de store gjennom 5 er ikke funksjonalistisk. [...]

Det er nu på tide at det blir opstillet bestemte regler i lovs form, minimumsfordringer til lydisolering i leiegårder.»

Det er vanskelig å forestille seg et sekunds stillhet under slike forhold som mange vanlige folk i by og bygd levde under.

KVINNER OG MENN

Lyd var som regel knyttet til ett kjønn, det vil si at visse lyder tilhørte mennenes verden, og visse tilhørte kvinnes verden. Bakgrunnen for denne kjensgjerningen er selvsagt kjønnsforholdene i økonomi og samfunn. På storgårdene på Østlandet var det alltid en kvinne som ringte matklokka, og dermed kalte inn arbeiderne på jordene til mat, en velfortjent pause fra slitet og av og til også en liten pjolter. Ifølge forskeren Gjermund Kolltveit, var det ofte husmora eller kokka som trakk i snorene, men også yngre kvinner fikk dette som arbeidsoppgave når det passet seg slik. Men hun måtte da også vite nøyaktig hvilken rytme hun skulle ringe i. For ble det ekstra «klonk», var det tegn på at det skulle

Utenfor fabrikkene er det ikke sikkert støynivået var så høyt, men det er godt mulig disse fabrikkarbeiderne ble tunghørte av lange arbeidsdager på innsiden. FOTO: UKJENT/STATSARKIVET I KONGSBERG

ANDRE ARKIVER ■

Lydene i en rikmansstue kunne være veldig annerledes enn lydmiljøet til en arbeiderbygård.

FOTO: UKJENT/OSLO MUSEUM

FOTO: COLOURBOX

bli lausunger på henne. En for hver ekstra «klonk». Det dreide seg med andre ord om at det lå makt i riktig teknikk og korrekt lydmessig kunnskap, det vil si makt overfor mennene som ville ha mat, og makt innad i kvinnekollektivet på gårdene. Samtidig var det ofte slik at jo mer teknisk komplekse redskapene var, dess mer tok mennene seg av dem, for å understreke og stadfeste sin maktstilling i hjemmet. Urverket i de nevnte stueurene var det huspatriarken som skulle trekke opp!

ARBEIDSLIVETS LYDER

Den tredje og siste skillelinja handler om lydmiljøet på jobben. Når vi vet hva slektingene våre syslet med for å brødfø seg, kan vi raskt få ideer til hva de hørte når de arbeidet. Verst av alt var nok mekaniske verksteder og etter hvert fabrikkene, der tunge og store maskiner støyet arbeidsdagen lang. Hørselvern fantes ikke, og selv etter at det ble innført, lenge etter andre verdenskrig, ble det ofte ikke tatt i bruk. Det fantes flere grunner til det. At hørselsvernet kunne vanskeliggjøre samsnacking, at man ikke kunne høre om det kom ulyder fra en maskin eller kanskje viktigst av alt; en ekte arbeidskar måtte da vel tåle litt støy? Medaljens bakside var at mange arbeidsfolk var tunghørte eller døve. Vi vet lite om hvilke utslag dette ga seg, og dess mer interessant er det å kaste fram noen spørsmål til forskerne: På Sagene i Oslo var det svært mange unge kvinner som jobbet i tekstilfabrikker på slutten av 1800-tallet, der maskinene lagde så mye støy at arbeiderneske må ha blitt tunghørte eller døve i løpet av kort tid. Hvordan fant de seg kjæreste? Og hvordan kommuniserte de med hverandre, ektefellene og barna? Ropte de til hverandre, utviklet de et døvespråk eller ble det uvanlig mange misforståelser (å la «God dag, mann, økseskaft»)? Hvis du har svar på dette, eller er videre interessert i emnet, ikke nøl med å gi lyd fra deg!

◻ HVOR FINNES LYDARKIVENE OG HVORDAN KAN DE BRUKES I SLEKTSFORSKNINGEN?

- Først og fremst bør det nevnes at Nasjonalbiblioteket har tilgjengeliggjort NRKs radioarkiv tilbake til 1930-årene. Dette er søkbart og inneholder 1,7 millioner opptak, hvorav 70 000 som er tilgjengelig for alle gjennom Nettbiblioteket. Her er det rike muligheter for å søke f.eks. på personer, steder, bedrifter eller organisasjoner. Du kan for eksempel søke på «Drammen». Da får du opp i alt 1359 treff fra 1930-årene og framover. Blar man litt her, eller i søket etter andre byer, vil du se at det kan være mye relevant materiale for de som er interessert i lokal-, slekts- og personalhistorie. Her kan en f.eks. høre Hans Johansen (f. 1886) kåsere om «Den gamle brannvakta i Drammen».
- Det er også mulig å få opp treff i programrapportene for innhold i program som ikke er bevart. Da vet du i alle fall at din formor eller forfar var på radio, selv om det selvsagt er kjedelig å ikke få hørt stemmene deres.
- Nasjonalbiblioteket sitter også på andre typer lydmateriale, for eksempel lokale folkemusikkopptak. Kanskje har du en spelemann i slekta som finnes i dette arkivet? Dette er foreløpig kun tilgjengelig i bibliotekets lokaler.
- Det er i tillegg verdt å nevne at mange arkiver, biblioteker og museer vil ha lyd- og filmopptak med muntlig historie, folkemusikk og annet materiale som kan være relevante for slektsforskere. Det muntlige historiematerialet i denne sammenhengen kan dreie seg om alt fra generelle intervjuer med eldre personer om «gamle dager» til mer systematiske undersøkelser, knyttet til emner som stedsnavn, lokalsamfunn, arbeidsliv eller andre forhold. Det eksisterer ingen samlet oversikt over dette materialet, men Nasjonalbiblioteket arbeider for tiden med en utredning for å kartlegge det audiovisuelle materialet i ABM-sektoren. I tillegg vil lokale historielag og andre kulturvernorganisasjoner eller kommuner ofte sitte på slikt materiale, enten som egne prosjekter eller i forbindelse med bygdebokarbeid og så videre.

KILDE: DAG HUNDSTAD / NORSK LOKALHISTORISK INSTITUTT

Hvilket arkivmateriale

Jo lenger bak i tid du slektsforsker, jo vanskeligere er det å finne informasjon. Eller? Her får du en oversikt over åtte kilder du kan bruke for å kartlegge informasjon om slektninger som levde før 1750.

■ IDA BERGITTE ANDERSEN HUDVEBAKKE
OG JONNY LYGSTAD

Når du forsker deg tilbake i tid, blir det vanskeligere og vanskeligere jo lenger tilbake du kommer. For det første vil det å kunne lese det som står i kilden by på problemer, og for det andre er det mange som ikke vet hvilket arkivmateriale som faktisk finnes. Mange av de eldste kirkebøkene har blitt borte ved brann eller rett og slett forsvunnet. Derfor begynner de første kirkebøkene i mange prestegjeld først etter 1700. Heldigvis finnes det mange spennende kilder du kan bruke når disse mangler, ofte kilder som forteller detaljert om livet og menneskene som levde for nesten 300 år siden.

Under finner du noen kilder du kan bruke til å forske på personer som levde før 1750. Felles for dem er at de enten ligger i Riksarkivet eller i statsarkivene, og at deler av materialet finnes digitalisert på digitalarkivet.no. Mesteparten av materialet vi nevner, finnes tilbake til starten av 1600-tallet. Før den tid er kildematerialet veldig begrenset her til lands.

Et godt råd for den som driver med slektsforskning, er at du bør sjekke informasjonen du finner, opp mot andre kilder, så langt det lar seg gjøre. Det er bedre å ha

et slektstre med informasjon som er sjekket nøye og som stopper på 1700-tallet, enn et slektstre med usikre kilder tilbake til 1000-tallet. Stort sett kan ingen dokumentere opplysninger så langt tilbake i tid.

DIPLOMER OG FRAGMENTER

Diplomer betyr litt forenklet brev fra middelalderen, mens fragmenter er biter av dokumenter fra samme periode. Dette er det eldste arkivmaterialet vi har i Norge, og er blant de viktigste kildene til informasjon om 1500-tallet og bakover. Du finner disse diplomene og fragmentene blant annet på digitalarkivet.no. Søk i *Diplomer* under *Diverse kilder*.

OFFENTLIG REGNSKAPSMATERIALE

Dette er spennende kilder å bruke når vi kommer langt tilbake i tid. Dette er rett og slett regnskap over statens inntekter og skattene som folk betalte.

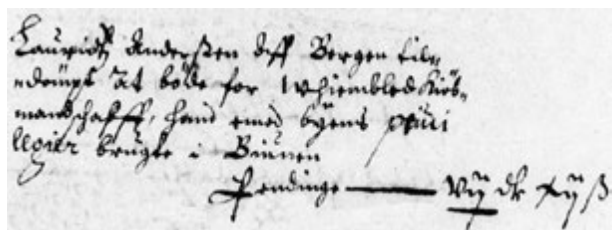
Her kan du få en oversikt over eiendomsforholdene, bygsling av gårder som tilhørte Kongen, hvor mye man betalte i leie av jord som Kongen eide, de ulike skattene som ble betalt, hvor mye man gav i tiende, hvem som eide sagene som skar tømmer, rettsforhold, gårder som brant ned, og mye, mye mer. I mange av de eldste dokumentene kan du også finne bumerket til en bruker gjennom det seglet han satte på et dokument. Dette var hans signatur.

Hvilket regnskapsmateriale du skal bruke, varierer etter hvilken epoke du leter i. Du kan blant annet få en oversikt over hvilket materiale som finnes for hver periode ved å søke under Regnskaps- og skattemateriale på digitalarkivet.no. Det anbefales å arbeide seg bakover i tid.

Noen av regnskapene og skattematene som finnes der er:

- Lensregnskapene fra ca. 1590 til 1660/1661.
- Stiftamtstuerregnskapene fra ca. 1661 til 1690.
- Fogderegskapene fra siste halvdel av 1600-tallet og fram til ca. 1810.

Rentekammeret inntil 1814, Reviderte regnskaper, Lensregnskaper, RRbRbwL0070 – Trondheim len, 1640-1642, s. 253 – Sakefallsregskap – Bjugn og Stjørna 1641-1642. Lauridtz Anderssen aff Bergen tildømt at bøde for Whiembled Kiøbmandschaff, hand emod byens priuilegier brugte i Biunen (Bjugn) – Pendinge – vij dlr xij sk. (5,5 rdr. 12 sk.)

finnes før 1750?

RETSMATERIALE

Rettsmaterialet kan gi detaljerte opplysninger om straffbare handlinger som skjedde for mange hundre år siden, og er dermed en svært viktig og interessant kilde. Søk under *Rettergang og straff* på digitalarkivet.no.

Noe av rettsmateriale du kan lete i er:

- Tingbøker fra de ulike sorenskriveriene og fra lagtingene. De eldste er fra første halvdel av 1600-tallet.
- Herredagens domprotokoller fra 1578 til 1664.
- Overhoffrettens protokoller fra 1667 til 1797.
- Overhoffrettens avsiktsprotokoller fra 1661 til 1761.
- Dansk højesterett fra 1664 til 1815.

MANNTALL

Manntallene ble brukt for å få en oversikt over hvor stor den mannlige befolkningen i landet var, og dermed vite hvor mange menn som potensielt kunne innrulleres i militæret. Søk under *Manntall* på digitalarkivet.no.

Det ble ført manntall i tidsrommet 1663–1666 og i 1701, men deler av materialet har gått tapt gjennom årenes løp. Både fogdene og sogneprestene skulle sende inn i 1663–1666, og noen av dem har levert to manntall. Dermed kan det finnes opp til fire manntall fra ett og samme distrikt, og alle bør undersøkes.

MILITÆRE RULLER

Militære ruller forteller hvilke menn som er innrullert i det militæret. Søk under *Sjømannsruller* og *militære ruller* på digitalarkivet.no.

Er du heldig kan du finne detaljerte opplysninger om utseende til din forfar i disse rullene. Fasong på kroppen kan stå, for eksempel «høy og ramasseret», farge på håret, om de hadde noen fysiske «skavanker», som en finger som manglet på venstre hånd og lignende. I tillegg er det ofte en del opplysninger om fødested, alder, om vedkommende var sjødyktig, når og hvor man hadde vært i tjeneste, sjøreiser og så videre.

SKIFTER

I skiftene får du en oversikt over fordelingen av en persons eiendeler etter vedkommendes død. Her vil du få informasjon om hvor skiftet er holdt, dato og år for skiftet, avdødes navn og dennes arvinger og eiendeler,

Generalitets- og kommissariatskollegiet, Det kongelige norske kommissariatskollegium, EEHL0001b – Diverse, 1659–1807, s. 30. Dette er fra Colditz' kompani – 1718 – Liste over nye rekrutter: *Mandahl Fogderie – Nº 161 – I Stæden igien d: 4 Octobr: Niels Joensen Bircheland, gift og gl: 23 Aar Marscherit af Lægden d: 30 Septembr: med 3 ugers Kaast.*

Rentekammeret inntil 1814, Reviderte regnskaper, Fogderegnskap, R56/L3745: Fogderegnskap Nordmøre, 1711, s. 88. *Meisingset Bunde Saug bestaar af Egen Oddelss grund og skouge dete aar 1711 schaaren – 300de (bord) – Larss Andersen Meisingset. Lars skulle betale sagmesterskatt av disse 300 borda. Den var på 2 ort av hver 1000 bord som ble skåret. Han slapp å betale sagbordskatten som var på 1 ort pr. 100 bord. Garden Meisingset ligger i Tingvoll kommune. I bygdeboka står det ikke noe om at Lars hadde ei sag. Her er også bumerket til Lars som man kan tegne av eller få avfotografert.*

samt fordeling av verdiene. De eldste skifteprotokollene starter i 1656. For de fleste av disse finnes det skiftekort med en kort oversikt på leselig norsk – start med disse. Søk under *Skiftemateriale* på digitalarkivet.no.

JORDEBØKER OG MATRIKLER

Jordebøkene gir en oversikt over eiendommer som tilhørte Kongen, kirken og privat, samt skatter og avgifter til disse. Jordebøkene er blant de eldste kildene vi har, og senere har matriklene tatt over mye av funksjonen jordebøkene hadde og blitt utvidet til å gjelde alle eiendommer. Søk under *Matrikler* og *jordebøker* på digitalarkivet.no.

PANTEBØKER

I pantebøkene finner du informasjon om overdragelse av eiendom fra en eier til en annen. De eldste protokollene starter i 1659. Der det finnes panteregister, er det lurt å begynne med disse for å finne den eiendommen eller eieren du leiter etter. Søk under *Tinglysningsmateriale* på digitalarkivet.no. ■ ■

SKOGSJÖMEDIA & ANN

Källorna och registren finns hos ArkivDigital

ArkivDigital är Sveriges ledande leverantör av historiskt källmaterial via internet. Våra kunder är historiker, släkt- och hembygdsforskare och andra som vill studera källorna i original. Bolaget grundades 2005 och har i dag ca 35 anställda och 370 aktieägare.

Landets arkiver samles på Digitalarkivet

3. desember la kulturminister Trine Skei Grande ned en digital grunnstein, for å markere at Digitalarkivet nå blir en nasjonal publiseringsplattform. Det betyr at alle landets arkiver fremover kan publisere sitt digitaliserte arkivmateriale der.

Digitalarkivet.no har eksistert i 21 år, men frem til nå har siden primært inneholdt digitalisert arkivmateriale fra Riksarkivet og statsarkivene. Fremover blir dette endret, og alle landets arkiver kan publisere sitt arkivmateriale på nettsiden. Norge er det første landet i verden som får på plass en slik løsning.

ALT ARKIVMATERIALE PÅ ETT STED

Arkivverket skriver på sine nettsider at alle institusjoner som oppbevarer arkiv skal ha fått tilbud om å bruke Digitalarkivet som sin publiseringskanal i løpet av 2019.

For slektsforskere kan den løsningen bety at man i fremtiden slipper å oppsøke mange ulike nettsider for å finne informasjon om en person. Alle digitaliserte dokumenter om personen vil finnes på en nettside.

MATERIALE FRA EN REKKE ARKIVER

Noen av arkivene du finner materiale fra på Digitalarkivet per i dag er:

FOTO: HELEN FRØYSETH/ARKIVVERKET

Fra nedleggelsen av den digitale grunnsteinen på Riksarkivet. F.v Riksarkivar Inga Bolstad, kulturminister Trine Skei Grande og generalsekretær i Slett og Data, Anne Schiøtz.

- ➔ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.
- ➔ Oslo byarkiv.
- ➔ Trondheim byarkiv.
- ➔ Vestre Toten kommunearkiv.
- ➔ IKA Kongsberg.
- ➔ Aust-Agder museum og arkiv, avd. Kuben.
- ➔ VID historiske arkiv.
- ➔ Norges Bank.
- ➔ Finnmarkseiendommen.
- ➔ Helgeland Museum, avd. Dønna.
- ➔ Glomdalsmuseet.

Nytt tilbud fra Slett og Data

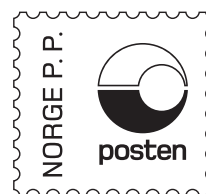
Slett og Data gjennomførte sitt første webinar før jul til stor suksess.

Et webinar er et nettbasert seminar som du kan følge hjemme fra din egen stue. Vi gjennomførte vårt første webinar i desember, og fulgte opp med et nytt i februar. Begge webinarene ble holdt av den erfarne kursholderen Lars Jørgen Ormestad fra Slett og Data Vestfold, og tok for seg kirkebøker, folketellinger og eiendomssøk.

Interessen for webinarene har vært svært stor, med over 1200 påmeldte det siste.

Fikk du ikke med deg webinarene?

Ikke fortvil. Vi planlegger nye webinarer utover året. Send oss gjerne en e-post om du ønsker deg et bestemt tema for disse. Det er også mulig å se opptak av det siste webinarret på vår nettside www.slektogdata.no.

Returadresse:
Slekt og Data
Øvre Slottsgate 2B
NO-0157 Oslo

Kommunale arkiver kan inneholde mye spennende informasjon om både mennesker og dyr.
Visste du at du for eksempel kan finne flere detaljer om hunden til dine forfedre i skattearkivene?

FOTO: PEDER J. BREDALSLIEN / MUSEA I NORD-ØSTERDALEN